Tillhörighetens villkor

En kvalitativ intervjustudie om upplevelsen av att komma till Sverige som flykting

Sofie Nordin & William Bendt

Institutionen för social arbete
Examensarbete 15 hp
Socialt arbete
Socionomprogrammet
Höstterminen 2020
Handledare: Lennart Räterlinck
English title: The Conditions of Belonging: A Qualitative Study of the Experiences of Refugees in Sweden

Stockholms universitet

Titel: Tillhörighetens villkor: En kvalitativ intervjustudie om upplevelsen av att komma till Sverige som flykting.

English title: The Conditions of Belonging: A Qualitative Study of the Experiences of Refugees in Sweden

Författare/Authors: Sofie Nordin & William Bendt

Abstract

The purpose of this study has been to examine the lived experiences of people who have come to Sweden as refugees, specifically focusing on how a sense of belonging might take shape upon arrival. The study is based on qualitative, semi-structured interviews with six individuals, all of whom have been granted asylum in Sweden over the past 15 years. The interviews have been thematically analysed and given a theoretical interpretation by applying Antonsich's concept of belonging, comprising an intimate and personal dimension, place-belongingness, and its structural counterpart, politics of belonging. The results suggest that a sense of place-belongingness is generated, or in some cases inhibited, by a range of factors: Autobiographical (e.g. past experiences proving to be resources in Sweden), relational (e.g. maintaining a proximity to family), cultural (e.g. learning the Swedish language), economic (e.g. establishing material security through employment) and legal (e.g. obtaining leave to remain in Sweden). The results also illustrate that a sense of place-belongingness is ultimately conditioned by politics of belonging (e.g. social attitudes and migration policy). The study concludes that refugees as a group, far from being a strain on society, are as resourceful as they are heterogenous.

Keywords: Refugees, Belonging, Sweden, Antonsich, Identity

Nyckelord: Flyktingar, Tillhörighet, Sverige, Antonsich, Identitet

Antal ord: 15 589

Tack!

Vi vill rikta ett stort tack till alla intervjupersoner som under våra samtal delade med sig av sina upplevelser av mötet med Sverige. Uppsatsen hade inte varit möjlig utan er.

Vi vill även särskilt tacka vår handledare, Lennart Räterlinck, för all vägledning och uppmuntran. Det har varit ovärderligt för oss att ha dig vid vår sida under arbetets gång.

Innehållsförteckning

1. Inledning 6
1.1 Problemformulering 6
1.2 Syfte och frågeställningar 7
1.3 Flyktingbegreppet: En definition 7

2. Forskningsöversikt 8
2.1 Sökprocessen 8
2.2 Kunskapsläget 8
2.2.1 Hälsa och välbefinnande 9
2.2.2 Att hantera tillvaron i mottagarlandet: Individspecifika resurser 10
2.2.3 Tillhörighet 10
2.2.4 Inkludering och exkludering i den svenska samhällsgemenskapen 11
2.2.5 Sammanfattning av kunskapsläget 12

3. Teori 12
3.1 Identitet 12
3.2 Tillhörighet 13
3.2.1 Platstillhörighet 13
3.2.2 Tillhörighetens politik 15

4. Metod 15
4.1 Validitet, reliabilitet och generaliserbarhet 15
4.2 Metodval 16
4.3 Urval 16
4.4 Intervjuer 17
4.5 Transkribering 18
4.6 Analys av datamaterialet 18
4.7 Etiska överväganden 20

5. Resultat och analys 21
5.1 Livet innan flykten 21
5.1.1 En etablerad tillvaro 21
5.1.2 En tillvaro kantad av krig 22
5.1.3 Social samvaro och behovet av att blicka framåt 23
5.2 Tillvaron i Sverige 23
5.2.1 Att bygga ett nytt liv 23

5.2.2 Syn på det svenska samhället....24
5.2.3 Språkets betydelse....26
5.2.4 Interpersonella relationer....27
5.2.5 Gränsöverskridande resurser....28
5.2.6 Att hjälpa andra....30
5.2.7 Juridisk status och känslan av att ha en framtid i Sverige....31
5.2.8 Identitetens omvandlingar....31
5.3 Analys: Förhållandet mellan flyktingskap och tillhörighet....32

6. Slutdiskussion....36
6.1 Metodreflektion....37
6.2 Förslag på framtida forskning....39

7. Referenser....40

Bilaga: Intervjuguide....45

1. Inledning

1.1 Problemformulering

År 2019 rapporterade UNHCR (2019) att närmare 80 miljoner människor befann sig på flykt världen över till följd av bland annat förföljelse, väpnade konflikter och kränkningar av de mänskliga rättigheterna. Siffran förväntas öka i takt med de tilltagande klimatförändringarna (Standing, 2011:93). De flesta stannar i närområdet, men en del ger sig ut på långa resor i hopp om att finna en trygg plats att skapa sig ett nytt hem på. Sverige är för många en sådan plats, där cirka 750 000 personer ansökte om asyl mellan åren 2000-2019 (Migrationsverket, 2019).

Den ökade migrationen har lett till en polariserad debatt i västvärlden, i vilken en argumentation för solidaritet och mänskliga rättigheter ställs mot en rädsla för att flyktingmottagandet ska leda till en samhällelig kollaps och en urholkad nationell identitet (Khayati, 2017; Ruist, 2019). Just denna sistnämnda ståndpunkt, varigenom migrationspolitiken framställs som alltför generös, har på senare år vunnit ett allt större gehör (Khayati, 2017). Den återspeglas i många av vår tids största politiska omvälvningar, såsom Donald Trumps valseger 2016 och Storbritanniens uttåg ur EU, vilka båda två kan sägas ha drivits fram bland annat av en ökad fientlighet mot invandring (Ruist, 2019). Även i Sverige har opinionen sedan den stora flyktingtillströmningen hösten 2015 gått i en mer restriktiv riktning (Dahlstedt & Neergaard, 2019; Hagelund, 2020).

Om vi ser till just den svenska kontexten belyser flera studier därtill diskrepansen mellan den svenska välfärdsstatens ambition, vilken kan sammanfattas med orden *inkludering* och *social jämlikhet*, och de faktiska villkor migranter och flyktingar möter i praktiken (Dahlstedt et al., 2017; Dahlstedt. & Neergard, 2015; Eliassi, 2013; Schierup & Ålund, 2011). Diskrepansen kan för dessa personer ta sig uttryck i allt från att behöva utstå strukturell diskriminering på bostads- och arbetsmarknaden till att bli tillskrivna kulturellt betingade särdrag i mötet med professionella (Bunar & Valenta, 2010; Eliassi, 2015; Hu, 2018; Montesino & Righard, 2015; Schierup & Ålund, 2011). Det har även observerats att det offentliga samtalet i Sverige, oavsett migrationspolitisk ståndpunkt, tenderar att reducera personer med flyktingbakgrund till ett samhällsproblem (Khayati, 2017). Detta kan ske genom diskurser som antingen utmålar dem som svaga, utsatta och i behov av stöd, eller som ett hot mot nationens säkerhet och samhällets sammanhållning.

Vad dessa ovan nämnda tendenser har gemensamt är att de blottlägger ett vi-och-dem tänkande som tenderar att genomsyra Sveriges förhållande till migranter och flyktingar och sätter gränser för de sistnämndas tillhörighet till samhällsgemenskapen, med konsekvensen att deras subjektskap åsidosätts (Dahlstedt et al., 2017; Khayati, 2017). Detta väcker sammantaget frågor om hur själva upplevelsen av att komma till Sverige som flykting ser ut. Migrationsprocessen innebär onekligen en mycket konkret och genomgripande omställning. Man lämnar en fysisk plats bakom sig och träder in i en annan, med alla förändringar i den sociokulturella miljön detta kan tänkas innebära. Hur individens självbild och känsla av att höra till, att höra hemma, i förlängningen påverkas är emellertid svårare att sätta fingret på.

Inom identitetsforskningen betonas ofta den sociala och samhälleliga omgivningens betydelse för hur vi ser på oss själva (Franzén 2001; Hammarén & Johansson 2009; Jenkins 2014). Vår identitet formas i ett socialt samspel med andra, genom såväl interaktioner på individnivå som sociala kategoriseringsprocesser på gruppnivå. För att analytiskt fånga in identitetens rumsliga dimension, och exempelvis då hur långväga migration påverkar vår självbild, har det dock på senare år poängterats att begreppet *tillhörighet* (engelskans *belonging*) är mer fruktbart (Antonsich, 2010). Begreppet belyser förhållandet mellan människors självbild, deras emotionella anknytning till en plats och de på platsen rådande sociopolitiska villkor som inkluderar respektive exkluderar vissa kollektiv (Antonsich, 2010; Yuval-Davis, 2011).

I den globala migrationens tidevarv blir mötet med personer som har flytt sina ursprungsländer allt vanligare inom det sociala arbetets praktik (Montesino & Righard, 2015). En fördjupad förståelse för de förändringsprocesser dessa personer har genomlevt är därmed alltmer angelägen. Kunskapsfältet socialt arbete och migration har fått kritik för att i vissa avseenden anamma det probleminriktade fokus som tenderar att prägla det offentliga migrationssamtalet, bland annat genom att i alltför hög grad fokusera på migranters och flyktingars egen *förmåga* eller *vilja* att bli en del av den svenska samhällsgemenskapen, snarare än att fråga sig hur de yttre förutsättningarna för detta ser ut (Khayati, 2017; Montesino & Righard, 2015:11f). Föreliggande studie utforskar, med tillhörighetsbegreppet som analytiskt verktyg, mötet mellan dessa två aspekter av flyktingskapet. En särskild tonvikt läggs vid hur personer med erfarenhet av flykt själva resonerar kring sin känsla av tillhörighet i förhållande till såväl platsen de flytt ifrån som till Sverige. Genom att ge röst åt upplevelsen av mötet med Sverige i all dess komplexitet nyanseras de stereotypa uppfattningar som tenderar att prägla synen på flyktingar (Khayati, 2017). Utifrån det identifieras avslutningsvis lärdomar som kan vara till gagn för det sociala arbetet, både som teoretiskt fält och som praktiskt verksamhetsområde.

1.2 Syfte och frågeställningar

Syftet med studien är att beskriva och analysera upplevelsen av att komma till Sverige som flykting, med ett särskilt fokus på hur en känsla av tillhörighet kan uppstå i relation till såväl ursprungslandet som till Sverige. Studien ramas in av följande frågeställningar:

1. Hur beskriver intervjupersonerna det liv de levde innan flykten?
2. Hur upplever intervjupersonerna sin tillvaro i Sverige?
3. Hur kan vi utifrån intervjupersonernas beskrivningar förstå förhållandet mellan flyktingskap och skapandet av tillhörighet?

1.3 Flyktingbegreppet: En definition

Enligt det första kapitlet i FN:s flyktingkonvention, upprättad 1951, omfattar termen *flykting* personer som flyr sitt land med anledning av en välgrundad fruktan för förföljelse på grund av sin religion, ras, grupptillhörighet eller politiska åskådning, och som befinner sig utanför det land vari de är medborgare och på grund av denna fruktan inte vill eller har möjlighet att

återvända (UNHCR, 2009). Flyktingbegreppet kan emellertid även användas i en mer allmän bemärkelse och omfattar då de personer som ser sig tvungna att lämna sitt land till följd av väpnade konflikter eller andra sociala eller miljörelaterade skäl (Allwood & Frazén, 2000). I föreliggande studie används termen enligt denna sistnämnda och bredare definition. Termen *flyktingskap* förekommer även löpande i studien och syftar på det tillstånd som följer av att vara flykting.

2. Forskningsöversikt

2.1 Sökprocessen

Vi har i våra sökningar efter litteratur med vetenskaplig relevans för studien använt oss av sökmotorn *Social Science Premium Collection*. Våra huvudsakliga sökord har varit *refugees, migration, migrants, social work, reception, welfare, social rights, identity, belonging, settlement* och *resilience.* Dessa sökord har kombinerats i olika konstellationer, såsom *social work* OR *social care* AND *refugees* AND *identity*. I vissa fall har vi använt trunkeringstecknet (*) i syfte att täcka in samtliga möjliga böjningar av ett sökord. Exempelvis har vi skrivit *migra** vilket ger träffar med både *migration* och *migrant(s)* som nyckelord. Vi har även gjort sökningar utifrån motsvarande begrepp på svenska, såsom *flykting*, mottagande, välfärd, identitet, tillhörighet, resiliens* och *socialt arbete.*

Vi har även funnit litteratur med hjälp av redan inhämtade artiklar. Vi har då dels använt nyckelord från de artiklar vi bedömt vara relevanta i våra fortsatta sökningar. Därutöver har vi funnit ny litteratur genom att titta igenom referenslistor.

I syfte att säkerställa att våra valda artiklar håller en hög vetenskaplig standard och har granskats av andra sakkunniga har vi uteslutande använt oss av kollegiegranskade resultat (peer-reviewed). Detta har vi gjort i syfte att stärka forskningssöversiktens validitet.

Utöver vetenskapliga artiklar har vi med hjälp av referenslistor och sökningar på Stockholms universitetsbibliotek funnit en uppsättning fysiska böcker av relevans för vårt ämne.

2.2 Kunskapsläget

Kunskapsläget är indelat i följande fyra teman, vilka kan betraktas som framträdande områden inom forskningsfältet:

- Hälsa och välbefinnande
- Att hantera tillvaron i mottagarlandet: Individspecifika resurser
- Tillhörighet
- Inkludering och exkludering i den svenska samhällsgemenskapen

Se sammanfattningen (avsnitt 2.2.5) för en motivering av denna avgränsning i förhållande till studiens syfte.

2.2.1 Hälsa och välbefinnande

Sambandet mellan flyktingskap och psykiska problem har i många år varit ett ämne för forskningen (Franzén & Allwood, 2000). Flera socialmedicinska studier har belyst den ökade risken att utveckla bland annat post-traumatiskt stress-syndrom (PTSD) eller trauma-relaterad stress (Bernardes et al., 2010; Gilliver et al., 2014; Sengoelge et al., 2019; Steel & Theorell, 2017; Tinghög et al., 2017), ångest (Bernardes et al., 2010; Tinghög et al., 2017), depression (Steel & Theorell, 2017; Tinghög et al., 2017) och sömnsvårigheter (Eriksson-Sjöö et al., 2012, Mangrio et al., 2019).

Att denna ökade risk för psykisk ohälsa till stor del kan bero på upplevelser före flykten är sedan länge klarlagt (Miller et al., 2002). Det finns även studier som visar på att upplevelser under själva flykten kan påverka det psykiska måendet (Arsenijević et al., 2017). Andra forskare menar att de förhållanden som en flykting möter väl framme i mottagarlandet kan påverka hälsan och välbefinnandet i minst lika hög grad som de i ursprungslandet (Li et al., 2016; Miller et al., 2002; Walther et al., 2020). Vissa framhåller då betydelsen av exil-relaterade stressorer såsom social isolering, förlorade gemenskaper, separation från familj och vänner och förlust av viktiga livsprojekt (Martin, 2017; Miller et al., 2002), medan andra pekar på socioekonomiska svårigheter kopplade bland annat till diskriminering på bostads- och arbetsmarknaden (Allwood & Franzén, 2000; Li et al., 2016).

En stor del av forskningen om förhållandet mellan flyktingskap och psykiskt mående vilar på en kvantitativ grund och har en ofta psykiatrisk och symtom-fokuserad inriktning (se bland annat Li et al., 2016; Tinghög et al., 2017; Walther et al., 2020). Miller et al. (2002) medger att denna typ av studier har fördelen att kunna kartlägga generella trender av psykiskt lidande i den berörda populationen, men betonar att den samtidigt missar viktiga aspekter av exilens psykologi. I en diskussion om kvantitativa studiers mer reduktionistiska prägel understryker artikelförfattarna flyktingskapets komplexitet, vilken de menar bäst kan fångas in genom de fylliga beskrivningar som möjliggörs av kvalitativa intervjustudier (ibid.). De illustrerar denna komplexitet genom en narrativ intervjustudie som belyser 28 bosniska flyktingars tillvaro i Chicago. Artikelförfattarna visar att intervjupersonernas upplevelser av specifika exil-relaterade stressorer är inbäddade i ett komparativt, temporalt ramverk, där den aktuella situationen ständigt definieras i förhållande till tiden före flykten. En upplevelse av emotionell isolering eller bristande socialt stöd blir exempelvis starkare när den kontrasteras mot de rika sociala nätverken i vilka man ingick tidigare. Likaså blir avsaknaden av en meningsfull sysselsättning desto påtagligare i relation till det ansvar och den status man eventuellt hade i sitt tidigare yrkesliv. Artikelförfattarna konstaterar att kvalitativa ansatser kommer åt aspekter av tillvaron som är svåra att fånga in med kvantitativa metoder.

2.2.2 Att hantera tillvaron i mottagarlandet: Individspecifika resurser

Hur hanterar man då alla de svårigheter och utmaningar som är förbundna med flyktingskapet? Mycket av forskningen på detta område (se bl.a. Lavie-Ajayi & Slonim-Nevo, 2017; Schweitzer et al., 2007; Hutschinson & Dorsett, 2012; Sossou et al., 2008; Udwan et al., 2020) utgår från det teoretiska begreppet *resiliens* (engelskans *resilience*), vilket i ett nötskal omfattar de psykologiska, sociala, kulturella och fysiska resurser som kan stärka motståndskraften hos människor i utsatta positioner och skapa förutsättningar för dem att hantera sin tillvaro (Ungar, 2011).

En del studier lyfter fram vikten av kognitiva strategier såsom att tro på sig själv, anamma en positiv och optimistisk attityd eller att jämföra sig med andra som befinner sig i en svårare sits (Hutschinson & Dorsett, 2012; Lavie-Ajayi & Slonim-Nevo, 2017; Schweitzer et al., 2007). Vissa studier framhåller även att religion kan fylla en viktig funktion för flyktingar genom att skapa trygghet, kontinuitet och hoppfullhet i en okänd och påfrestande miljö (Hutchinson & Dorsett, 2012; Muruthi et al. 2020; Raghallaigh, 2011; Schweitzer et al., 2007; Shaw et al., 2019). Annan forskning pekar på den sociala och politiska aktivismens läkande kraft (Bray, 2013; Lavie-Ajayi & Slonim-Nevo, 2017). I en kvalitativ intervjustudie bland sudanesiska flyktingar i Israel identifierade exempelvis Lavie-Ajayi och Slonim Nevo (2017) aktivismen som ett sätt att återta kontrollen över sitt liv genom att omsätta erfarenheter av att vara ett offer för social marginalisering i agens och handlingskraft.

Ett genomgående tema i litteraturen på detta område är betydelsen av sociala relationer för att hantera tillvaron. Det kan handla om socialt stöd från fysiskt närvarande familj och vänner (Arenliu et al., 2020; Lavie-Ajayi & Slonim-Nevo, 2017; Schweitzer et al., 2007; Sossou et al., 2008), regelbunden kontakt med familj och vänner i ursprungslandet eller diasporan (Arenliu et al., 2020; Eid & Diah, 2019; Udwan et al., 2020) eller beslutsamhet att ”förbli stark” för barnens skull (Sossou et al., 2008:377f).

Forskningsfältet präglas i stor utsträckning av ett fokus på hur flyktingar, på egen hand eller med stöd av sociala nätverk, hanterar tillvaron på flykt. Detta fokus kan dock problematiseras utifrån att det kan rymma en underförstådd förväntan om att hanteringen av flyktingskapets svårigheter är en angelägenhet för den enskilde flyktingen snarare än för mottagarlandet (Udwan et al., 2020).

2.2.3 Tillhörighet

Tidigare forskning om begreppet tillhörighet i relation till flyktingskap har inom den svenska kontexten framför allt varit kvalitativ och fokuserat på ensamkommande barns upplevelser (Morgan, 2020; Wernesjö, 2015). Morgan (2020) undersöker i sin studie hur den svenska kyrkans mottagande, och konvertering till kristendomen, kan skapa en känsla av tillhörighet för ensamkommande barn. Wernesjö (2015) lyfter istället fram känslan av att bli en ”invandrare” eller ”flykting” som central för att förstå hur tillhörighet skapas till det svenska samhället. Identifiering till begreppen framhålls som en faktor som behöver vägas in för att förstå hur en känsla av att höra hemma skapas i en kontext där man som flykting blir ”den andre”. Forskning från Australien (Andreasson, 2016; Dandy & Pe-Pua, 2015) visar vidare hur diskriminering begränsar möjligheterna till delaktighet i samhället och därigenom påverkar känslan av att höra hemma. Boese och Phillips (2017) beskriver i en annan kvalitativ

studie från Australien att sociala relationer på lokal nivå är viktiga för känslan av tillhörighet. Avsaknaden av sociala interaktioner med såväl lokalbefolkning som andra flyktingar, samt språkliga barriärer, minskar istället känslan av tillhörighet. I samma studie lyfts även den juridiska statusen som central för tillgången till arbetsmarknaden, vilket i förlängningen kan påverka bland annat tillgången till hälso- och sjukvård och på så sätt villkora känslan av tillhörighet. En kvalitativ studie från Italien (Elthoky, 2020) visar också att syriska kvinnors upplevelser av tillhörighet, och därmed känslan av att höra hemma, är kopplade till ekonomisk trygghet och ägandet av en egen bostad.

2.2.4 Inkludering och exkludering i den svenska samhällsgemenskapen

I det följande avsnittet presenteras ett urval av den forskning som belyser de strukturer, diskurser och aktörer som formar flyktingars villkor i en svensk kontext.

En del forskning lyfter fram den svenska välfärdsstatens motsägelsefullhet genom att problematisera förhållandet mellan dess ambitioner och dess verklighet. Fokus riktas mot att den svenska modellen i teorin bygger på en idé om social jämlikhet och inkludering som inte gör skillnad mellan människor, men i praktiken inte betraktar migranter eller personer med utomeuropeisk bakgrund som fullvärdiga medlemmar i den svenska samhällsgemenskapen, oavsett deras formella rättigheter (Dahlstedt et al., 2017; Dahlstedt & Neergard, 2015; Eliassi, 2013; Eliassi, 2015; Sainsbury, 2012; Schierup et al., 2006; Schierup et al., 2013; Vesterberg, 2015). Det har observerats att det svenska sociala medborgarskapet alltmer har kommit att knytas till individens anställningsbarhet (Schierup et al., 2013; Vesterberg, 2015), något som enligt vissa forskare förskjuter fokus från samhällets skyldighet att tillgodose individens materiella trygghet till individens eget ansvar att komma i arbete som förutsättning för att inkluderas i samhällsgemenskapen (Ahnlund & Wikström, 2018). I ljuset av detta ifrågasätter vissa studier den svenska välfärdens oförmåga att få bukt med den etniska diskrimineringen som präglar bland annat arbets- och bostadsmarknaden, något som särskilt påverkar personer som kommit till Sverige från utomeuropeiska länder (Bunar & Valenta, 2010; Eliassi, 2015; Hu, 2018; Manhica et al., 2019; Schierup & Ålund, 2011).

En del studier uppmärksammar därtill de diskurser som omgärdar människor med erfarenhet av flykt i det offentliga migrationssamtalet (Eastmond, 2004; Khayati, 2017). Khayati (2017) beskriver hur en solidaritetsdiskurs, med fokus på flyktingars utsatthet och mänskliga rättigheter, ställs mot en problemdiskurs som istället förknippar flyktingmottagandet med kriminalitet, terrorism och systemkollaps. Han menar att dessa två hållningar, trots sina olika ståndpunkter, förenas av att de framställer flyktingar som något avvikande. Eastmond (2004) beskriver på ett liknande sätt hur en vanligt förekommande diskurs om *den traumatiserade flyktingen* medikaliserar flyktingskapet och förmedlar en bild av flyktingar som offer, och i förlängningen som en börda för samhället, något som inte alla känner igen sig i och som kan begränsa deras möjligheter att skapa sig ett normalt liv i Sverige.

Vissa studier framhåller att det finns en tendens bland professionella att betona migranters och flyktingars ”olikhet” och ”särdrag” vid olika sociala interventioner (Eliassi, 2015; Righard & Montesino, 2015:11f). Eliassi (2015) observerar exempelvis i en intervjustudie bland socialsekreterare i tre svenska kommuner en tendens att förstå sina utrikesfödda klienters sociala problem utifrån antaganden om deras kulturella särdrag. Liknande tendenser har

observerats i studier av Arbetsförmedlingens respektive Försäkringskassans arbete (Schierenbeck, 2003:179ff; Soydan, 1995:116ff).

2.2.5 Sammanfattning av kunskapsläget

Vi har först kartlagt två forskningsområden som fokuserar på den individuella upplevelsen av flyktingskap. Den ena, som återfinns under det första temat, är med vissa undantag mer kvantitativ och medicinsk till sin natur och belyser de ökade riskerna för psykisk ohälsa som följer av att vara flykting. Den andra, sammanfattad under tema 2 och 3, lyfter fram olika individspecifika resurser och strategier som används av flyktingar för att hantera tillvaron i mottagarlandet. Sammantaget är dessa studier relevanta för vår studie genom att de illustrerar hur individuell och skiftande upplevelsen av flyktingskap kan vara. Alla flyktingar bär på en egen historia och har olika förutsättningar för att kunna ta sig an ett nytt liv i mottagarlandet.

Forskningen som presenteras under det sista temat belyser i sin tur diskrepansen mellan den svenska välfärdsstatens ambitioner och de faktiska villkor migranter och flyktingar möter i praktiken. Samtliga studier förenas av att de blottlägger ett vi-och-dem tänkande som tenderar att genomsyra Sveriges förhållande till migranter och flyktingar. Relevansen av denna forskning för vår studie består i att den synliggör de processer som försvårar för flyktingar att bli en del av det svenska samhället på samma villkor som andra.

Det teoretiska begreppet *tillhörighet* har fått mycket uppmärksamhet på senare år (se teorikapitlet). Vi har dock inte funnit särskilt mycket forskning som applicerar begreppet på just flyktingskap, än mindre i en svensk kontext. Undantaget är de ovan nämnda svenska studierna, vilka fokuserar på ensamkommande flyktingbarn. Utifrån detta ser vi att ett behov av mer forskning om hur vuxna flyktingars tillhörighetsskapande processer ser ut i ett svenskt sammanhang.

3. Teori

3.1 Identitet

Identitet handlar i grund och botten om människors behov av att kategorisera, och positionera sig i förhållande till, sin sociala omgivning; det vill säga att kunna uttala sig om vem man är och vilka kollektiv man själv och andra tillhör (Jenkins, 2014). Det är dock ett mångfacetterat begrepp som inom forskningen är mycket omtvistat (Hammarén & Johansson, 2009; Jenkins, 2014). De flesta forskare inom fältet tycks vara överens om att vår identitet formas i mötet mellan individuella och sociala eller strukturella faktorer, men var man lägger tonvikten kan skilja sig åt (Hammarén & Johansson, 2009). Vissa vill göra gällande att vår identitet i första hand består av en fast och stabil kärna, möjligen medfödd (se Hammarén & Johansson, 2009, för mer om denna ståndpunkt), medan andra beskriver identitetsformationen som en livslång process och menar att vår identitet reflekterar de sociala och samhälleliga sammanhang i vilka vi ingår (Hammarén & Johansson, 2009; Jenkins, 2014).

Sociologen Richard Jenkins (2014) sällar sig till den sistnämnda skaran. Han föreslår att man lika gärna kan tala om identitet i termer av *identifiering*, med fördelen att det betonar just identitetens processuella karaktär. Vår identitet är enligt honom aldrig slutgiltig utan befinner sig i ett permanent tillstånd av tillblivelse. En stor del av denna tillblivelse sker i växelverkan med vår sociala omgivning. Elsie Franzén (2001), docent i pedagogik, beskriver detta med hjälp av spegeln som metafor. Hon menar att vi speglar oss i andra och därmed möter olika spegelbilder beroende på vilka vi umgås med. I förlängningen blir vi olika versioner av oss själva i olika sociala sammanhang.

Vår individuella identitet formas alltså inte i ett socialt vakuum. Betydelsen av den sociala omgivningen återspeglas även i vad Jenkins (2014) kallar *kollektiv identitet*. Kollektiva identiteter visar på betydelsen av såväl likhetstänkande som skillnadsgörande för vår självbild genom att inrymma två aspekter. Å ena sidan tillskriver vi oss själva en identitet utifrån vår självupplevda grupptillhörighet, det vill säga de olika kollektiv vi upplever oss vara en del av. Å andra sidan tillskrivs vi en identitet av vår omgivning. Vi kategoriseras in i eller ut ur olika kollektiv av andra, och oavsett hur pass väl dessa yttre sociala kategoriseringar initialt rimmar med vår egen upplevelse tenderar vi att i någon mån internalisera dem (ibid.).

Vår identitet formas och omformas sammanfattningsvis i relation till vår sociala och samhälleliga omgivning. Med andra ord är identiteten betingad av tillvarons rumsliga dimensioner. Var vi befinner oss och med vilka vi omger oss präglar hur vi ser på oss själva. Samtidigt står sällan rummet, eller den geografiska platsen, i fokus inom identitetsforskningen. I analyser av vad som händer med vår självbild i samband med långväga migration har istället begreppet *tillhörighet* blivit alltmer aktuellt i kontemporär forskning (Antonsich, 2010).

3.2 Tillhörighet

Begreppet *tillhörighet (*engelskans *belonging*) har på senare år fått alltmer uppmärksamhet som ett analytiskt verktyg för att konceptualisera förhållandet mellan fysisk migration och subjektiva livsvärldar (Gilmartin, 2008). Gilmartin (ibid.) menar att det är ett sätt att förankra relationen mellan migration och identitet i geografiska platser, vare sig det rör sig om platser man rent fysiskt befinner sig på eller sådana man bär med sig i minnet eller kroppen. Tillhörighet kan förstås som något såväl individuellt som kollektivt, ett koncept som på en och samma gång fångar in den personliga, emotionella anknytningen till en plats och de strukturer och attityder som villkorar medlemskap i en social gemenskap (Antonsich, 2010; Eltokhy, 2020; Yuval-Davis, 2011). Kulturgeografen Marco Antonsich (2010) presenterar ett analytiskt ramverk för förståelsen av tillhörighet, som han delar upp i två samspelande analytiska dimensioner: *Platstillhörighet* (engelskans *place-belongingness*) och *tillhörighetens politik* (engelskans *politics of belonging*).

3.2.1 Platstillhörighet

Denna dimension betonar begreppets personliga aspekter och handlar om känslan av att ”höra hemma” (Antonsich, 2010). Den belyser en persons emotionella anknytning till en plats. Antonsich menar att känslan av att höra hemma på en plats och självbildens tillblivelse är två

aspekter som är oupplösligt förbundna med varandra. Det vill säga, frågan ”vem är jag?” kan inte isoleras från frågan ”var hör jag hemma?”. Denna dimension rymmer enligt Antonsich följande faktorer:

Den självbiografiska faktorn
Denna faktor relaterar till ens livshistoria och inbegriper sådant som personliga erfarenheter, relationer och minnen som binder en till specifika platser (Antonsich, 2010). Antonsich framhåller här betydelsen av barndomsminnen och konstaterar att den plats på vilken man är född och uppvuxen ofta förblir central i ens livsvärld. Platsens signifikans förstärks i den utsträckning familj och vänner fortsatt befinner sig där.

Den relationella faktorn
Den relationella faktorn, vars betydelse redan har berörts i samband med den självbiografiska faktorn, handlar om det sociala nätverk som kopplar en person till en geografisk plats och, i bästa fall, genererar en känsla av samhörighet, vilket kan betraktas som en förutsättning för att känna sig hemma någonstans (Antonsich, 2010). Antonsich betonar att bekantskaper och sporadiska interaktioner i det offentliga rummet inte räcker till för att skapa en känsla av tillhörighet, utan att det är de starka relationella banden till familj och vänner som förankrar oss emotionellt i vår rumsliga omgivning.

Den kulturella faktorn
Antonsich (2010) lyfter fram språket som den kanske mest betydelsefulla aspekten av denna faktor. Han betonar dess meningsskapande funktion. Ett givet språk representerar ett specifikt sätt att konstruera och förmedla mening, att tolka och definiera situationer, och i förlängningen ett särskilt sätt att förstå sin sociala omgivning. Antonsich (ibid.) menar att varje enskilt språk är ett eget semiotiskt universum med outtalade koder, tecken och gester som bara kan förstås av de invigda. Språket är å ena sidan oupplösligt förbundet med tillhörighetens politik, beskriven nedan, i att det utesluter de som inte behärskar det och därigenom utgör en nästan övertydlig skiljelinje mellan ett “vi” och ett “dem”. Å andra sidan har språket en djupt emotionell kraft i sin förmåga att frammana en känsla av intimitet, samhörighet och hemmahörande, en upplevelse av att vara bland människor som förstår alla nyanser av vad som sägs. Den kulturella faktorn inrymmer även andra kulturella uttryck, traditioner och praktiker, exempelvis religiösa eller kulinariska.

Den ekonomiska faktorn
Den ekonomiska faktorn bidrar i bästa fall till trygga och stabila materiella omständigheter för individen och dennes familj. Antonsich (2010) poängterar att känslan av tillhörighet i tidigare studier har visat sig vara starkare bland de flyktingar som har lyckats etablera ett professionellt liv på platsen. Denna faktor handlar alltså om ens känsla av materiell trygghet och i förlängningen om huruvida man upplever sig ha en framtid på den plats där man befinner sig.

Den legala faktorn
Den legala faktorn berör individens juridiska status (Antonsich, 2010). Det kan exempelvis

handla om huruvida man har uppehållstillstånd eller medborgarskap, eller vilka juridiska möjligheter det finns att återförenas med sin familj. Denna faktor har, i likhet med den ekonomiska, en särskild betydelse för känslan av trygghet och att ha en framtid på en plats.

3.2.2 Tillhörighetens politik

Denna andra mer strukturella dimension av begreppet handlar i Antonsichs (2010) definition om tillhörighet som en diskursiv resurs genom vilken olika former av inkludering och exkludering konstrueras, hävdas, rättfärdigas eller motarbetas. Han poängterar att den personliga och mer emotionella aspekten av tillhörighet, beskriven ovan, inte kan förstås i ett socialt vakuum utan står i direkt relation till det omgivande samhällets föreställningar och diskurser som inkluderar respektive exkluderar vissa kollektiv. Denna dimension hänger således ihop med de sociala kategoriseringsprocesser som beskrivs under avsnittet om identitet (Jenkins, 2014). Poängen är att det inte går att tala om de mer personliga och intima aspekterna av en persons relation till en plats utan att även väga in sociala maktrelationer.

4. Metod

I det följande kapitlet diskuterar vi i tur och ordning metodval, urval, genomförandet av intervjuer, bearbetningen och analysen av datamaterialet samt etiska överväganden. Med hänvisning till att validering är en process som bör genomsyra hela studien, från start till slutprodukt (Kvale och Brinkmann, 2014), diskuteras studiens kvalitetsaspekter löpande under kapitlet, efter några inledande begreppsdefinitioner.

4.1 Validitet, reliabilitet och generaliserbarhet

Validitet berör giltigheten i en studie, det vill säga huruvida man undersöker det man utger sig för att undersöka (Kvale och Brinkmann, 2014). Det handlar således om att ett giltigt argument ska vara hållbart, välgrundat, försvarbart, vägande och övertygande (Kvale & Brinkmann, 2014:264). Validitet handlar även om huruvida tolkningen av det empiriska materialet kan anses vara sammanhängande med den teoretiska fördjupningen (Kvale & Brinkmann, 2014)

Reliabilitet avser studiens tillförlitlighet, vilket handlar om hur pass väl de valda mätinstrumenten har fungerat för insamlandet av det empiriska materialet (Kvale & Brinkmann, 2014). Reliabilitet handlar även om huruvida studiens resultat kan upprepas vid andra tillfällen och av andra forskare (ibid.).

Om en studie har en hög grad av validitet och reliabilitet kan frågan ställas i vilken utsträckning den kan anses vara generaliserbar (Kvale & Brinkmann, 2014). Inom kvalitativa studier handlar en studies generaliserbarhet om huruvida det är möjligt att överföra aspekter

av resultatet från ett fall till ett annat, till skillnad från den kvantitativa forskningens fokus på statistisk generaliserbarhet (ibid.). Vi har därför använt oss av begreppet analytisk generaliserbarhet, vilket innebär att forskaren, genom en noga övervägd bedömning av hållbarheten i generaliseringsanspråket, kan argumentera för hur möjligheterna för generalisering ser ut i det specifika fallet (ibid.). Vi gör därmed inga anspråk på att kunna generalisera resultaten till den större populationen, utan utforskar istället huruvida de kan tänkas vara vägledande i andra situationer och sammanhang.

4.2 Metodval

Syftet med studien har varit att undersöka individers egna upplevelser av vad det innebär att komma som flykting till Sverige, med de faktorer som kan bidra till att generera tillhörighet i fokus. För att kunna besvara våra frågeställningar har det därför varit av vikt att få rika och detaljerade beskrivningar av denna upplevelse, något som inte skulle vara möjligt med en mer kvantitativ ansats (Hjerm et al., 2014). Som vi nämner i forskningsöversikten behandlar Miller et al. (2002) i sin studie specifikt det faktum att det krävs subjektiva och fylliga beskrivningar för att förstå relationen mellan tiden före flykten och det nuvarande livet i mottagarlandet. Med inspiration av detta, och i syfte att kunna belysa just den subjektiva upplevelsen av hur det förflutna kan tänkas påverka den nuvarande tillvaron, har det som Kvale och Brinkmann (2014) kallar för en halvstrukturerad livsvärldsintervju framstått som ett särskilt lämpligt metodval för att kunna fånga in det fenomen vi har ämnat undersöka. Det har således blivit ett sätt att säkra studiens validitet (ibid.).

4.3 Urval

Nedan redovisas inledningsvis urvalets avgränsningar, följt av rekryteringen av intervjupersoner och en presentation av studiens slutliga urval.

Tidigare studier om ämnet har, som nämns i forskningsöversikten, i den svenska kontexten främst fokuserat på ensamkommande barn och vi fann det därmed av relevans att istället genomföra intervjuer med personer över 18 år. Vidare ansåg vi att det ur ett etiskt perspektiv är förenat med vissa svårigheter att intervjua yngre personer. Vi fann det också relevant att de personer som intervjuades hade spenderat åtminstone ett par år i Sverige. Motiveringen till detta var att tiden dels är en faktor som kan tänkas påverka tillhörigheten till en plats, och dels kan betraktas som viktig i relation till behärskandet av det svenska språket, något som vi fäste en särskild vikt vid då vi genomförde samtliga intervjuer på svenska. Ingen avgränsning gjordes i fråga om vilken flyktingstatus intervjupersonerna hade vid sin ankomst till Sverige. Vi är medvetna om att den flyktingstatus som anges vid ankomst kan påverka upplevelsen av det första mötet med Sverige och även den inledande vistelsetiden. Vi fann det dock inte relevant att göra några avgränsningar gällande detta, då studien inte specifikt behandlar denna process. Det har inte gjorts några avgränsningar gällande etnicitet, då detta inte är av relevans för studiens syfte. Vi fann det dock vara intressant att intervjupersonerna hade sitt ursprung i utomeuropeiska länder. Detta då medborgarskap i EU-länder medför andra rättigheter än ett medborgarskap i länder utanför EU, vilket kan tänkas påverka intervjupersonernas upplevelse

av tillhörighet och den process som följer av att få uppehållstillstånd. Slutligen gjordes inga avgränsningar gällande kön, då syftet med studien inte motiverar något specifikt fokus på genus.

Intervjupersonerna rekryterades dels genom ett målinriktat urval och dels genom ett snöbollsurval (Bryman, 2011). Inledningsvis kontaktades ett antal enheter för integration och etablering inom socialtjänsten i Stockholms län i syfte att komma i kontakt med personer som hade kommit till Sverige som flyktingar och därmed kunde hjälpa oss att uppnå studiens syfte. Det var således ett sätt att validera studien (Kvale och Brinkmann, 2014). Genom detta fick vi kontakt med två personer, varav en valde att avstå från deltagande. Vi sökte även i våra bekantskapskretsar efter personer med erfarenhet av att ha kommit till Sverige som flykting. Via detta fick vi kontakt med ytterligare fem personer, genom ett så kallat snöbollsurval (Bryman, 2011). Vi är dock medvetna om den potentiella problematik som kan uppstå genom att personer med kopplingar till den egna bekantskapskretsen intervjuas. De personer som rekryterades genom denna urvalsprocess intervjuades därför av den intervjuare som inte tidigare hade haft någon kontakt med intervjupersonen. Detta blev ett sätt att skapa reliabilitet i vår intervjustudie, genom att det skapade så jämlika förutsättningar som möjligt för alla intervjuer.

Det slutliga urvalet bestod utav tre kvinnor och tre män mellan åldrarna 22 år och 47 år. Tre kommer ursprungligen från Syrien, två från Afghanistan och en från Irak. De har varit i Sverige någonstans mellan 2,5 år och 15 år.

4.4 Intervjuer

Intervjuerna genomfördes med hjälp av en semistrukturerad intervjuguide med fyra övergripande teman (se bilaga). Det första temat, *Tiden innan flykten*, gav som namnet antyder intervjupersonerna möjlighet att beskriva sin tillvaro och personlighet innan de lämnade ursprungslandet. Därefter följde temat *Vardagen i Sverige*, vilket fokuserade på intervjupersonernas yttre livsomständigheter i Sverige. Här berördes sådant som sysselsättning, boendesituation och socialt nätverk. Det tredje temat, *Mötet med Sverige*, syftade till att fånga in olika aspekter av hur intervjupersonerna ser på Sverige och sin egen tillvaro i landet. Det sista temat, *Framtiden*, utforskade slutligen hur intervjupersonerna tänker kring sin plats i Sverige framledes. Frågor som direkt eller indirekt berör identitet/självbild och dess eventuella transformation ställdes genomgående under samtliga teman. Vi hade även en uppsättning frågor rörande identitetsrelaterade aspekter som vi kunde ta till vid behov, om dessa inte kom upp naturligt under intervjuns gång.

Vid utformningen av intervjuguiden utgick vi från de analytiska kategorier som Antonsich (2010) behandlar i sin teori om *tillhörighet* (se teorikapitlet för mer om detta). Faktorerna som ryms under *platstillhörighet* hjälpte oss vid utformningen av intervjuguiden att konkretisera våra frågor om intervjupersonernas förhållande till tiden innan flykten (frågeställning 1) och deras upplevelser av tillvaron i Sverige (frågeställning 2). De hjälpte oss dessutom i analysfasen att sortera i empirin. Detta var ett sätt för oss att synliggöra de olika aspekter av tillvaron som vi avsåg att fånga in i relation till begreppet tillhörighet. Antonsich's analytiska ramverk har således varit ett verktyg med vars hjälp vi har kunnat operationalisera tillhörighetsbegreppet. Därigenom kunde vi även säkerställa att intervjuguiden återspeglar det

syfte och de frågeställningar som ligger till grund för studien, vilket i sin tur stärker studiens validitet (Kvale & Brinkmann, 2014; Marlow, 2005). Vidare framhåller Kvale och Brinkmann (2014) vikten av att undvika ledande frågor, eftersom de kan tänkas påverka vilka svar man får och därigenom minska studiens reliabilitet. Vi strävade av den anledningen efter att utforma en intervjuguide med så öppna frågor som möjligt.
Vi beaktade i samband med intervjuerna genomgående forskningsetiska principer såsom informationskravet, nyttjandekravet, samtyckeskravet och konfidentialitetskravet (Kvale & Brinkmann, 2014). Detta var särskilt viktigt då vårt ämne behandlar känsliga aspekter av intervjupersonernas liv. Vid rekryteringen av intervjupersoner beskrev vi tydligt syftet med studien och gav exempel på teman som skulle kunna komma att beröras under intervjun. Detta var ett sätt att skapa transparens och tydlighet och därmed förhålla oss till de etiska riktlinjer som Kvale och Brinkmann (ibid.) menar är viktiga för den kvalitativa intervjustudien. Därigenom kunde vi även tillhandahålla våra intervjupersoner så goda förutsättningar som möjligt att kunna ta ställning till en eventuell medverkan. Dessa etiska principer upprepades även vid intervjutillfället.

Intervjuerna skedde digitalt via verktyget Zoom och spelades in på både telefon och dator för att säkra materialet ifall tekniken skulle orsaka ett bortfall av någon av ljudinspelningarna. Intervjuerna varade mellan 60 minuter och 105 minuter. För att erhålla så rika och detaljerade beskrivningar som möjligt var intervjuernas längd viktig då det under kortare intervjuer föreligger en risk att intervjuaren inte lyckas fånga in en fördjupad beskrivning, vilket anses essentiellt för den intervjuform som vi valt att använda. Detta var ytterligare ett sätt att validera vår studie och se till att vi undersökte det vi utgav oss för att undersöka (Kvale och Brinkmann, 2014).

4.5 Transkribering

Braun och Clarke (2006) beskriver transkriberingen av verbal data, såsom intervjuer, som ett essentiellt steg för att lära känna sitt material. Transkriberingen var därför något vi genomförde noggrant för att få ett textmaterial som förhöll sig så nära utsagorna i våra intervjuer som möjligt. Intervjuerna transkriberades ordagrant, med undantaget att vi valde att ta bort utfyllnadsord som “ehm” och “liksom”. Detta dels då vi ur ett etiskt perspektiv ville undvika att framställa våra intervjupersoner på ett ofördelaktigt sätt, och dels för att skapa en så läsvänlig text som möjligt. I enlighet med konfidentialitetskravet (Kvale & Brinkmann, 2014) anonymiserade vi även intervjumaterialet i samband med transkriberingen.

Transkriberingen genomfördes enskilt och vi transkriberade endast våra egna intervjuer. Detta för att förhålla oss så nära våra intervjuer som möjligt och inte missa eventuella emotionella aspekter av intervjuerna. Efter transkribering raderades samtliga ljudfiler.

4.6 Analys av datamaterialet

Vi genomförde en tematisk analys av det transkriberade materialet. Detta innebär att man systematiskt identifierar och analyserar mönster i det datamaterial som har samlats in (Braun & Clarke, 2006; Hjerm et al., 2014). Den tematiska analysen består av kodning, tematisering

och summering, samtliga beskrivna nedan. Dessa tre aspekter representerar olika abstraktionsnivåer snarare än kronologiska faser (Hjerm et al., 2014). Vid analysen växlade vi således löpande mellan de olika nivåerna.

Kodning

Kodningen är den tematiska analysens mest empiri-nära nivå, vars syfte är att åstadkomma en grundläggande sortering i datamaterialet genom ett fokus på exakta formuleringar och konkreta citat (Hjerm et al., 2014). Inför kodningen gjorde vi ett flertal genomläsningar av materialet. Som Braun och Clarke (2006) framhåller är genomläsningen av stor vikt genom att den lägger grunden för den resterande delen av analysarbetet. Den bidrog till att vi lärde känna vårt material utan och innan och gav oss därmed en övergripande bild av vad det kunde tänkas innehålla. Vi antecknade idéer och tankar som sedan kunde användas vid den fortsatta kodningen.

Vi kodade sedan materialet induktivt, utan att låta oss vägledas av våra teoretiska utgångspunkter. Detta då vi ville låta materialet tala för sig självt och plocka ut koder oavsett deras relevans för studiens syfte, frågeställningar och teori. Vi hoppades därigenom kunna undvika att gå miste om aspekter av materialet som kunde vara relevanta och framträdande. Vi kodade materialet i två steg i syfte att stärka studiens reliabilitet och validitet (Kvale & Brinkmann, 2014). I det första steget kodade vi samtliga intervjuer enskilt för att bibehålla en lyhördhet inför materialet och inte låta oss påverkas av varandra. Det andra steget bestod av att vi jämförde och utvärderade våra koder gemensamt, och på så vis såg till att vi inte övertolkade materialet. Vi fann ett antal gemensamma koder som förenade flera, eller i vissa fall samtliga, intervjuer. Dessa var bland andra: *Språkbarriär, jakten på trygghet, familjens betydelse* samt *fokus på framtiden*.

Tematisering

Tematisering går ut på att sortera koderna genom att sammanställa dem under övergripande teman och subteman (Braun & Clarke, 2006, Hjerm et al., 2014). Enligt Braun och Clarke (2006) är det viktigt att definiera och beskriva essensen av varje enskilt tema. Våra koder var sammanställda för varje enskild intervju, och dessa sammanställdes sedan i sin helhet. Vi gick successivt igenom våra koder och skrev ned de teman som koderna kunde tänkas bilda. De koder som inte passade in under vår initiala tematisering samlades tillsvidare under ett tema som vi kallade *Övrigt*. Efter en första sammanställning hade vi 12 teman, bland vilka de mest framträdande var *Gränsöverskridande resurser*, *Interpersonella relationer* och *Språkets betydelse*. Dessa ställdes sedan deduktivt i relation till studiens första och andra frågeställningar, varigenom en övergripande struktur framträdde. Analysens två huvudteman blev på så vis *Tiden före flykten* (frågeställning 1) och *Tillvaron i Sverige* (frågeställning 2), och de 12 teman vi hade sammanställt sedan tidigare fick utgöra subteman till dessa. Slutligen ställde vi tematiseringen mot materialet i sin helhet i syfte att säkerställa att den stämde överens med empirin och därigenom ytterligare stärka studiens validitet (ibid.).

Summering

Summering kan beskrivas som en narrativ analys, där resultaten framställs i text och lyfts ytterligare en abstraktionsnivå genom en teoretisering (Braun & Clarke, 2006; Hjerm et al., 2014). Genom att koppla tematiseringen till teorin kunde vi belysa förhållandet mellan

flyktingskap och tillhörighet och därigenom besvara studiens tredje frågeställning. På så vis kunde vi även säkerställa att empirin var förankrad i samtliga frågeställningar och därigenom stärka studiens validitet ytterligare.

Vid framställningen av resultaten såg vi oss tvungna att göra en avvägning mellan transparens och textens läsvänlighet. Vissa utsagor kunde inte återges med ett konkret och koncist citat, utan bestod snarare av ett längre, något omständligt resonemang som hade behövts citeras i sin helhet för att bli begripligt för läsaren. I dessa fall valde vi istället att sammanfatta utsagorna med egna ord. Det kan dock noteras att detta har implikationer för studiens transparens, och i förlängningen även för dess validitet, då vissa tolkningar vi gör i teoretiseringen blir svårare för läsaren att verifiera (Kvale & Brinkmann, 2014).

I syfte att ge läsaren ett så neutralt intryck som möjligt av intervjupersonerna har vi i resultatframställningen valt att numrera dem från ett till sex.

4.7 Etiska överväganden

En etisk aspekt som var av vikt att fundera över genomgående var den egna rollen som forskare och hur den kunde tänkas påverka studiens resultat. Kvale och Brinkmann (2014) beskriver detta som *reflexiv objektivitet*, en strävan efter en känslighet i förhållande till ens egna fördomar och ens egen subjektivitet. Vår förförståelse om ämnet kan givetvis problematiseras och hur denna kan tänkas ha styrt och påverkat studien löpande genom processen. Vi gick som forskare in i studien med ett gediget intresse och engagemang för studieämnet. Vi bar med oss tankar och idéer som redan innan studien påbörjades kan tänkas ha påverkat dess inriktning, och sedan under studiens gång kan ha influerat våra tolkningar av resultaten. Samtidigt har vi under processens gång strävat efter att medvetandegöra vår egen bias i ämnet. Detta har framför allt lyfts i diskussion med varandra, och vi har genom att försöka öka vår egen medvetenhet sökt att skapa objektivitet i studien. Detta trots att objektivitet aldrig till fullo kan uppnås inom kvalitativa studier då forskaren alltid bär med sig vissa förkunskaper och en viss förförståelse av ämnet (ibid.). Ifrågasättandet av den egna rollen som forskare blev därmed ett led i att validera vår studie (ibid.).

En annan etisk aspekt är den maktasymmetri som Kvale och Brinkmann (2014) lyfter fram. I vår studie har det framför allt handlat om att problematisera det som Bourdieu (1999) kallar *lingvistiskt kapital*. Detta handlar inte om att värdera språkliga kunskaper hos våra intervjupersoner, utan snarare om att synliggöra de språkliga barriärer och tolkningssvårigheter som eventuellt kan ha uppstått under våra intervjuer, då vi intervjuade personer som inte har svenska som modersmål. Detta gjorde att vi ställde särskilda språkkrav vid rekryteringen av intervjupersoner, var särskilt angelägna om att skapa tydlighet kring studiens syfte, och vid intervjutillfället ställde förtydligade frågor samt bekräftade att vi tolkade intervjupersonernas utsagor korrekt. Detta gjorde även att vi vid analysarbetet kontinuerligt ifrågasatte våra tolkningar av materialet. Allt detta var nödvändigt att beakta med hänvisning till såväl etik som validitet (Bourdieu, 1999; Kvale & Brinkmann, 2014).

5. Resultat och analys

I det följande kapitlet presenteras våra resultat och vår analys. Framställningens struktur står, som tidigare nämnt, i direkt relation till studiens tre frågeställningar. De första två avsnitten, vilka rör sig på en empiri-nära nivå och redogör för intervjupersonernas beskrivningar av livet före flykten respektive upplevelser av tillvaron i Sverige, svarar mot frågeställning 1 och 2. Det tredje avsnittet, i vilket resultaten kopplas till Antonsichs (2010) teori om tillhörighet, relaterar i sin tur till den tredje och mer analytiska frågeställningen.

5.1 Livet innan flykten

5.1.1 En etablerad tillvaro

Ett flertal av intervjupersonerna beskriver tillvaron innan flykten som positiv och väletablerad. De hade en stark anknytning till ursprungslandet, där de hade vuxit upp, utbildat sig, haft ett bra arbete och bildat familj. De kände sig tillfreds med tillvaron och hade en optimistisk syn på framtiden, vilken de inte föreställde sig någon annanstans än i ursprungslandet.

> Om du frågar mig innan kriget. Det är bästa plats man lever. Det var perfekt, på riktigt. Jag har min egen lägenhet, jag har bra jobb som jag hoppas att nå, jag började bygga familjen, jag gifta mig, jag föder två barn. Det var lugnt där, det var... Allt är bra. Fint livet.
>
> INTERVJUPERSON 1

> Jag är tacksam att få leva där. Och jag har många erfarenheter att leva och veta vem jag är där, när jag var liten. Jag har många minnen där och så. [...] Ja, jag visste att jag ska leva hela mitt liv och gå vidare med mina studier där. Jag drömde att studera musik där.
>
> INTERVJUPERSON 5

Tillvaron förändrades dock drastiskt när kriget kom. Kriget beskrivs som en vändpunkt, och den osäkerhet och de svårigheter som följde därpå ledde till ett beslut att lämna sitt land för att söka trygghet någon annanstans.

> Men när kriget började det blir svårare. Svårare på grund av stress hela tiden. För man väntar, vad ska hända? Vad ska hända i framtiden? Vi var rädda, det var mycket stress.
>
> INTERVJUPERSON 1

> Men om du ska fråga mig om den tiden under kriget, det var jättesvårt, och därför bestämde mig att, måste flytta.
>
> INTERVJUPERSON 4

Familjens välmående och trygghet framhålls av flera intervjupersoner som särskilt viktiga i beslutet att lämna ursprungslandet. En intervjuperson understryker att hon hade barnens bästa för ögonen och att det inte fanns något annat alternativ än att ge sig av.

5.1.2 En tillvaro kantad av krig

Vissa intervjupersoner beskriver istället livet innan flykten som genomgående präglat av krig och oroligheter. Tillvaron hade för dem redan från en tidig ålder kantats av en hög osäkerhet och en otrygg känsla inför framtiden.

> Men det område som jag kommer ifrån så har [milis] alltid haft kontroll över det området. Och det är alltid konflikt, det är inte bara.. [...] Jag föddes när det var det värsta kriget, och hela min uppväxt var det krig. [...] För mig är det alltid att det händer någonting, någon kompis som blir mördad eller någon i området som blivit dödad av [milis].
>
> INTERVJUPERSON 3

Dessa intervjupersoner saknar positiva minnen från tiden innan flykten. De visste tidigt att det inte fanns en framtid i ursprungslandet. Svåra levnadsförhållanden ledde dem till att vilja söka trygghet bortom den geografiska platsen där de var uppvuxna. Beslutet att ge sig av var således förankrat tidigt i livet.

> Och redan när jag var jätteliten så har jag tänkt, alltså, [ursprungsland] är inte ett ställe som jag kunde bo hela livet. När jag pratar med mina släktingar [som bor i andra länder], de säger att det är bättre liv för ungdomar, för folk som är yngre, man kan ha mer möjlighet att plugga och utvecklas på olika sätt. Så det väckte en massa tankar hos mig.
>
> INTERVJUPERSON 6

En intervjuperson berättar att han var mentalt frånvarande i ursprungslandet eftersom han i tanken redan var någon annanstans. På ett liknande sätt beskriver en annan intervjuperson att möjligheterna till utbildning, arbete och att utvecklas var begränsade i ursprungslandet, och att han därför valde att ge sig av.

De intervjupersoner som växte upp med kriget förenas således, till skillnad från föregående grupp, av att beslutet att fly funnits med i tanken under större delen av deras liv och präglade deras sätt att agera gentemot sin omgivning.

5.1.3 Social samvaro och behovet av att blicka framåt

Gemensamt för samtliga intervjupersoner, oavsett inställning till ursprungslandet, är att den sociala samvaron var central i tillvaron innan flykten. Det sociala livet var enkelt och spontant. Detta exemplifieras bland annat av att de hade ett socialt nätverk i det offentliga rummet, en samhörighet som uppstod ur den språkliga gemenskapen och det delade ursprunget.

> Jag saknar folk. Jag saknar gator. Jag saknar allting, allting där. Jag saknar familjen, absolut. Jag saknar en känsla av trygghet, när jag går och handlar och alla människor som känner mig, de liknar mig, vi har samma språk. Jag har inte svårigheter att fokusera mycket, att förstå vad andra säger eller menar**.**
>
> INTERVJUPERSON 1

Även den geografiska närheten till vänner bidrog för många till det sociala umgängets spontanitet. Framför allt lyfter dock samtliga intervjupersoner fram familjen som det starkaste och viktigaste sociala nätverket.

> Jag tror det är den starkaste nätverk som man har, när man sitter hemma under en krigsperiod. Du har ingen annanstans att ta dig. Bara liksom vara hemma, bjuda in vänner eller familjen.
>
> INTERVJUPERSON 2

Gemensamt för samtliga intervjupersoner är att det efter flykten har varit viktigt att blicka framåt. De beskriver att det är smärtsamt att tänka tillbaka på tiden innan de gav sig av, eftersom det antingen framkallar en känsla av saknad, eller en av obehag.

> Jag tänker inte mycket på [tiden innan kriget/flykten]. På riktigt, jag kan inte tänka på det. Om jag ska tänka på det alltid, det blir livet svårare. Jag är mycket positiv, och jag ska gå i framtiden, framgång, inte tänka på historia.
>
> INTERVJUPERSON 1

Oavsett om livet före flykten väcker positiva eller negativa minnen är det alltså nödvändigt att släppa taget om det förflutna för att orka framhärda i Sverige.

5.2 Tillvaron i Sverige

5.2.1 Att bygga ett nytt liv

Flera intervjupersoner beskriver en upplevelse av att ha behövt bygga ett helt nytt liv väl i Sverige. En intervjuperson beskriver det som att hon “tappade allt” (intervjuperson 4), en

annan som att hon och hennes familj fick “börja om från noll” (intervjuperson 1). En aspekt av det är förstås rent materiell. Plötsligt stod de utan egen bostad, arbete och fast inkomstkälla. Men det handlade minst lika mycket om en omställning till ett helt nytt sociokulturellt system. Oavsett om de var tillfreds eller inte med tillvaron i ursprungslandet hade de där ingått i ett begripligt sammanhang. De hade ofta ett stort och betydelsefullt socialt nätverk, bestående av familj, släkt, vänner och välbekanta ansikten i grannskapet. Intervjupersonerna visste vilka de var i förhållande till sin omgivning och vad som förväntades av dem. De var väl förtrogna med de i samhället rådande normerna, värderingarna och kulturella referensramarna. De förstod sig kort sagt på tillvarons premisser. I och med förflyttningen till Sverige lämnade de emellertid allt det bakom sig, och därmed på sätt och vis även en del av sig själva. Plötsligt gällde helt nya spelregler.

> Det är som att du är nyfödd, ungefär. Du kommer hit, du kan inte språket, du kan inte kulturen, hur folk tänker och känner och allt sådant. Och då börjar nytt liv.
>
> INTERVJUPERSON 6

Att etablera sig och bygga ett nytt liv i Sverige beskrivs av nästan alla intervjupersoner som en process. De är i allra högsta grad aktiva i att driva denna process framåt. De har arbetat hårt och många gånger målmedvetet för att lära sig att navigera det svenska samhället, behärska det svenska språket, utbilda sig och komma i arbete. Många upplever att det blir lättare med tiden.

> Så jag känner mig lite som en process här liksom, varje gång jag går ett steg uppåt, uppåt, uppåt hela tiden. Sen jag började på en pizzeria, jag kunde ingenting, inte ens språk, eller säga hej på svenska. Tills idag, jag är på universitetet efter nio år, halvvägs till examen samt att jag jobbar på ganska bra ställe.
>
> INTERVJUPERSON 2

5.2.2 Syn på det svenska samhället

Vad gäller intervjupersonernas syn på Sverige framkommer såväl positiva som negativa aspekter. Samtliga ger uttryck för en tacksamhet gentemot Sverige och svenskar för att ha tagit emot dem med öppna armar.

> Däremot jag har också stark känsla till Sverige eftersom de öppnade båda händerna för mig och sa varsågod, du kan leva livet och här är möjligheter.
>
> INTERVJUPERSON 2

Uppfattningen att det i Sverige finns möjligheter är något som förenar intervjupersonerna. För vissa bottnar detta i att det finns en grundläggande trygghet i Sverige, såväl materiellt som existentiellt, vilken möjliggör livsval som saknas i andra delar av världen. Tre

intervjupersoner beskriver exempelvis att möjligheterna till utbildning och självförverkligande var begränsade i ursprungslandet. En förklarar detta med att den osäkerhet som följde av kriget gjorde det omöjligt att följa sina drömmar. En annan berättar att behovet av att från tidig ålder arbeta för att försörja familjen gick före allt annat. För andra intervjupersoner relateras möjligheterna till det svenska systemets universalistiska prägel. En intervjuperson beskriver exempelvis Sverige som ett land där alla behandlas lika och har samma chanser, oavsett bakgrund.

> Jag upplevde det här också i Sverige. Det finns lagar och regler. Alla ska få den chans, en möjlighet, oavsett vem, vem som är bakom dem.
>
> INTERVJUPERSON 4

Uppfattningen att det finns möjligheter och potential i Sverige innebär i förlängningen en tillförsikt och framtidstro. Samtliga intervjupersoner förenas av att de ser sin framtid i Sverige.

Sverige beskrivs alltså övervägande i positiva ordalag. Samtidigt lyfter flera intervjupersoner fram svårigheter de stött på under sin tid i landet. Tre intervjupersoner betonar exempelvis att det är mycket mer komplicerat att få ihop vardagen i Sverige än vad det var i ursprungslandet. Stora pendlingsavstånd, långa arbetsdagar och utspridda sociala nätverk skapar en känsla av stress och utgör sammantaget en påtaglig kontrast till tillvaron före flykten, som präglades av närhet och spontanitet.

> Ja, på grund av det, arbetstid, det var inte som här i Sverige, här det finns lång arbetstid. Och det var lätt där i [ursprungsland]. Men nu vi måste kämpa, vi måste studera, och jobba och ta hand om barn själva samtidigt.
>
> INTERVJUPERSON 1

> Vet du, ordet mellan två parantes, det är ”stress”. Jag upplever inte detta ord i [ursprungsland]. Never ever ... Jag kände mig, aldrig, aldrig, stress där. När jag kom till här, jag hörde att alla säger ”vi stressades att göra så”, eller ”vi kan inte hinna”. När vi gick till skolan, läraren där frågade oss första frågan ”vad gör ni på helgen?”. Vilken fråga de frågar? Varför de ska fråga? Vad ska vi göra? Vi stannar hemma och lagar mat och stannar hemma, vad ska vi göra? Sen med tiden, upplevde att, helgen, man måste hålla den helgen. Eftersom utan den helgen man ska bli död. Här stress är mycket högre. Det är väst-livet, inte som i öst.
>
> INTERVJUPERSON 4

Tre intervjupersoner beskriver en upplevelse av att i vissa sammanhang bli betraktad på ett sätt som inte stämmer överens med ens egen självbild. En intervjuperson med flerårig erfarenhet som förskolelärare och engelskalärare i ursprungslandet beskriver hur hon, framför allt under de första åren i Sverige, fick intrycket att andra bemötte henne som om hon kom från ett land “utan framgång” och “sakna[de] utbildning” (intervjuperson 1). En annan

intervjuperson, även hon med lång bakgrund som lärare i ursprungslandet, är tydlig med att hon har fått mycket uppmuntran och bekräftelse i sin lärarroll, men menar samtidigt att hennes egentliga erfarenhet och kompetens inte alltid uppmärksammas, att vissa personer "ser ner lite på [henne]" (intervjuperson 4). Detta har tagit sig uttryck i att vissa lärare på kompletteringsutbildningen talar nedlåtande om henne eller att vissa kollegor på den verksamhetsförlagda utbildningen nonchalerade henne och inte gav henne utrymme att visa vad hon går för. En tredje intervjuperson berättar att han ofta får frågan var han kommer ifrån egentligen. Han har varit i Sverige i nio år och betraktar sig som svensk, men menar att "man kan inte bli svensk, för du är svensk men du kan inte bli det för ditt utseende är inte svenskt" (intervjuperson 6). Han berättar även att han undviker vissa sammanhang där personer med samma ursprung som honom brukar figurera, eftersom medias generaliseringar har gett gruppen ett rykte som kriminella och han inte vill identifieras som en av dem**.** Det som förenar dessa tre exempel är en upplevelse av att andra har förutfattade meningar om hur intervjupersonerna är som personer baserat på deras ursprung, men som intervjupersonerna själva inte känner igen sig i.

5.2.3 Språkets betydelse

Ett återkommande tema i intervjuerna är språket. När det svenska språket kommer på tal beskriver flera intervjupersoner en språkbarriär. Dels betonas språkets instrumentella karaktär, det vill säga dess funktion som kommunikationsmedel, som ett sätt att nå fram till andra och påverka sin omgivning. En intervjuperson beskriver exempelvis att språket är "som ett hinder, som nyckel, samtidigt" (intervjuperson 4). Dels framgår det att intervjupersonernas förhållande till språk genomgående är emotionellt laddat.

Nästan alla intervjupersoner bor tillsammans med sin familj. De talar därmed sitt modersmål i hemmet, med sina nära och kära, och svenska ute i det offentliga rummet, exempelvis på universitetet eller i samband med vårdkontakter. Detta gör att de olika språken får olika känslomässiga konnotationer. En intervjuperson beskriver exempelvis att modersmålet väcker intima känslor, såsom värme, kärlek, barndom och närhet till familjen, medan svenskan förknippas med ansvar och att vara vuxen.

Språket beskrivs även av vissa som ett maktmedel. En intervjuperson beskriver det som att hon kan röra sig fritt när hon talar sitt modersmål. Hon har kontroll över hur hon framställer sig själv och i förlängningen även över situationen.

> Jag känner … det finns utrymme [när jag talar mitt modersmål]. Jag kan röra mig. Det är bekvämt. Jag kan slappna av, och jag kan påverka allt. Jag kan påverka alla när jag pratar.
>
> INTERVJUPERSON 4

Flera intervjupersoner upplever på ett liknande sätt en känsla av kontroll och bekvämlighet när de talar sitt modersmål. De beskriver hur deras verkliga personlighet får träda fram. De kan slappna av, de kan skoja, de kan vara sig själva. När de talar svenska försvinner däremot denna upplevelse av kontroll, något som leder till besvikelse, självtvivel och bristande

självförtroende. Två intervjupersoner med mångårig erfarenhet som lärare i ursprungslandet beskriver en rädsla inför att undervisa i svenska klassrum, just för att de känner sig begränsade av språket.

> Jag kan inte. Och jag kan, jag vet i tanken, hur man strukturerar denna mening, men med munnen jag kan inte uttrycka vad jag vill säga. Det var svårt att säga bara en mening. Och sen blir mycket besviken. Med den situationen, man tappar självförtroende. Och det påverkar identitet mycket. […] När jag var lärare i [ursprungsland], jag kan undervisa till årskurs nio. Men här, jag vågar inte stå inför årskurs sex, eftersom de lite vuxna. Och eftersom jag har inte mycket det språket, så jag vågar inte prata. Kanske de ska skratta åt mig och sen jag ska tappa min självförtroende.
>
> INTERVJUPERSON 4

Det är framför allt de intervjupersoner som har varit i Sverige kortast tid, mellan tre och fem år, som upplever begränsningar när de talar svenska. De beskriver det som att språkbarriären genomsyrar tillvaron utanför hemmet. De som har varit i Sverige en längre tid, mellan åtta och femton år, uppehåller sig däremot inte särskilt länge vid språket. En av dem berättar att han än idag kan känna sig obekväm på svenska i vissa sammanhang, men överlag framträder en bild av att språket med tiden alltmer blir en integrerad del av självet.

> Alltså, det är ett språk som jag har lärt mig men det är inte så att jag tänker när jag pratar. Det är inte som att jag tänker på mitt språk och översätter det. Jag bara pratar, det som kommer kommer. Jag känner att språket är en del av mig nu, det är inte så att jag lär mig, jag har lärt mig det.
>
> INTERVJUPERSON 6

5.2.4 Interpersonella relationer

Som tidigare nämnts återkommer samtliga intervjupersoner till betydelsen av den sociala samvaron i ursprungslandet. Detta mönster verkar prägla även tillvaron i Sverige, med skillnaden att det sociala nätverket har blivit mindre och mer utspritt. Flera intervjupersoner nämner att de har fått stöd och uppmuntran av sin omgivning, och i vissa fall även etablerat vänskapsrelationer med svenskar, men det som framför allt annat förenar beskrivningarna är att familjen på olika sätt har varit ett betydelsefullt, om inte avgörande, inslag i den svenska vardagen. Familjen ger stöd, motivation och mening åt tillvaron, och med undantag för en intervjuperson framhåller alla vikten av att ha den i sin närhet.

> Alltså jag är inte på så sätt att jag är bunden till dem men det är vårt sociala nätverk som gör att jag kan inte vara långt bort från dem. [...] vi pratar om allt och skojar … bekymmer … så där liksom. Så de är viktiga att vara i närheten.
>
> INTERVJUPERSON 2

En intervjuperson konstaterar att kärnfamiljen har blivit allt viktigare i Sverige, till skillnad från tidigare då det inte fanns lika tydliga gränsdragningar mellan familj och släkt. En annan berättar att barnen betyder allt för henne och att allt hon har åstadkommit i Sverige är för barnens skull. En tredje, vars mamma kom till Sverige några år före henne, beskriver den glädje och lättnad som infann sig vid återföreningen med sin mamma. Flera intervjupersoner uttrycker att de har sin partner eller sina föräldrar att tacka för att de orkat framhärda genom de svårigheter de ställts inför.

> Jag minns första dagen i Sverige det blev så varmt när jag träffade min mamma första gången efter tre år. Det var den finaste och tryggaste för mig, att träffa mamma, och hela familjen kom tillbaka, och ett tryggt ställe här i Sverige. [...] I livet jag tänker att det finns ingen som din familj.
>
> INTERVJUPERSON 5

> Jag tror att min man jätte-jätte hjälpt mig acceptera situation. […] Han alltid pratar med mig, han säger ”livet i [ursprungsland] det är inte så bra, titta vad händer nu, titta vad säger min familj”. Alltid vi diskuterar, absolut här i Sverige, absolut här är bättre och bättre för familjen.
>
> INTERVJUPERSON 1

Två intervjupersoner som först kom till Sverige helt själva beskriver en lång och mödosam kamp för att beviljas familjeåterförening så att även resten av familjen skulle få komma till en tryggare miljö. Detta tycks under flera år ha tagit merparten av deras energi och fokus i anspråk, och det är först nu när familjen är på plats som de upplever sig kunna hänge sig helhjärtat åt sig själva och sin egen framtid i Sverige.

> Så det var … jag jobbade för allt jag har nu. Även jag sökte för min familj också. Det var en lång process tills de fick beviljad uppehållstillstånd och tills de kom hit. Och då känner jag, nu jag känner mig nöjd att jag fick dem hit. Redan jag känner mig jättenöjd, vad jag gjorde för dem.
>
> INTERVJUPERSON 6

5.2.5 Gränsöverskridande resurser

I vissa av intervjupersonernas berättelser blir det tydligt att en viss sysselsättning eller aktivitet förbinder livet innan flykten med det i Sverige. En intervjuperson berättar exempelvis att musiken och sången alltid har varit viktiga för henne och att hon länge sjöng i en kyrkokör i ursprungslandet. Hon beskriver det nästan i existentiella termer, som att hon är oupplösligt förbunden med musiken. Musiken är hennes väsen, kanske den innersta kärnan av hennes identitet.

> Också jag kände mig att jag är här, jag tillhör musiken. Jag känner inuti mig. Jag lyssnade på libanesiska sånger, eller psalmer i kyrkan … det är som, med musiken, när jag föddes, musiken föddes ur mig.
>
> INTERVJUPERSON 5

På ett liknande sätt beskriver en annan intervjuperson sin relation till en kampsport som han har ägnat sig åt sedan barnsben.

> [Kampsporten], det har varit som terapi, eller jag vet inte hur jag ska säga. Det har varit ett ställe där jag kan tänka, bara att träna. När jag tränar då tränar jag. Det rinner svett från mig för jag bara tränar. Inget tänka, bara träna. Jag blir glad, jag känner att det är jag, jag kan det här.
>
> INTERVJUPERSON 6

Dessa två aktiviteter kan betraktas som konkreta yttre representationer av intervjupersonernas identiteter, vilka ger en djupare förståelse av vilka de är och vad det är som driver dem. De är därutöver gränsöverskridande i en rent geografisk bemärkelse. Aktiviteterna, vilka var en resurs i ursprungslandet genom att bland annat skapa sociala sammanhang, hålla intervjupersonerna borta från ett destruktivt leverne och ge mening åt tillvaron, har nämligen visat sig vara en resurs även i Sverige. De har på olika sätt öppnat dörrar och skapat sammanhang som annars kanske inte hade varit tillgängliga. För den förstnämnde intervjupersonen har sången varit ett behjälpligt verktyg i att tillägna sig det svenska språket. Den har även gjort att hon tidigt sökte sig till en svensk kyrkokör, genom vilken hon regelbundet får socialt stöd och uppmuntran.

> Men jag har varit nästan ett år och några månader med [kören]**.** Så vi gjorde konsert i kyrkan och så. Så snälla personer. Alltid sade till mig och stöttade mig, ”du ska bli bra på svenska, du är så ung”. De har varit bra stöd för mig.
>
> INTERVJUPERSON 5

För den andra intervjupersonen har kampsporten och medlemskapet i en lokal klubb inte bara varit en ingång till en social samvaro. Den ledde även till hans första anställning i Sverige.

> När jag kom till Sverige, då är det också jättemycket att jag börja skapa ett nätverk här genom [kampsport]. Det första nätverket var mina klubbkompisar här i Sverige. Och när man är i den klubben, så finns det andra elever, och deras föräldrar kommer dit. Så genom deras föräldrar så fick jag ett jobb på [matbutikskedja]. När man kommer till Sverige det är jättesvårt att få ett jobb, speciellt för flyktingar. Det är inte så lätt om man inte kan så bra svenska. Men genom den kontakten så fick jag ett jobb på [matbutikskedja]. Och det är också tack vare klubben som jag fick det jobbet.
>
> INTERVJUPERSON 6

På ett liknande sätt har en annan intervjuperson stor nytta av sin yrkesbakgrund även i Sverige. I ursprungslandet var hon lärare i många år, och nu läser hon en kompletteringsutbildning för att kunna undervisa även i Sverige. Hennes yrkeskompetens visar sig alltså vara en resurs som ser ut att hjälpa henne att etablera sig på den svenska arbetsmarknaden snabbare än vad som förmodligen annars hade varit fallet.

Det som dessa tre exempel har gemensamt är att de kan betraktas som *gränsöverskridande resurser*. Samtliga representerar en kontinuitet i intervjupersonernas liv som, till skillnad från så mycket annat, inte slogs i spillror i och med flykten. Samtliga gör därtill tillvaron i Sverige mer hanterbar.

5.2.6 Att hjälpa andra

Ett annat tema som förenar flera intervjupersoner är viljan att hjälpa andra. En intervjuperson jobbar på ett stödboende, driver en sportklubb för ungdomar, och vill bli polis. En annan har i många år varit ideellt engagerad och bland annat drivit projekt riktade mot ungdomar i olika former av utsatthet. En tredje läser en utbildning inom den människovårdande sektorn. Samtliga säger uttryckligen att dessa val hänger ihop med just viljan att hjälpa. Denna vilja tycks för vissa bottna i en känsla av att de själva inte fick det de hade behövt när de först kom till Sverige. För andra uttrycker det snarare en tacksamhet för den hjälp de upplever sig ha fått och därmed ett sätt att ge tillbaka.

> Men det jag gör nu är att hjälpa människor, det jag kan, för att jag ser någon gång jag önskar att någon gjort det för mig. Men ingen hade kanske den möjligheten.
>
> INTERVJUPERSON 3

> Det är ju allt Sverige har gett mig. När jag kom till Sverige, ingenting. Nu jag står någonstans. Min familj är här. Jag har jobb, jag har klubb, jag har någonstans att bo, en bra framtid. Just nu har jag det bra. Just nu jag har allting som jag har drömt om är på plats, ungefär. Och det gör att jag blir tacksam för Sverige, vad jag fick. Så nu jag känner att jag kan hjälpa tillbaka nu, den småhjälpen som jag kan ge.
>
> INTERVJUPERSON 6

En intervjuperson återkommer flera gånger till att han mår bra av att hjälpa andra människor.

> Om jag kan hjälpa någon så njuter jag faktiskt, det gör mig ledsen annars att folk inte får leva bättre. Och då mår jag också bra.
>
> INTERVJUPERSON 3

Att hjälpa andra blir därmed ett indirekt sätt att även hjälpa sig själv, genom att känslan av att göra gott stärker det egna välbefinnandet.

5.2.7 Juridisk status och känslan av att ha en framtid i Sverige

Flera av intervjupersonerna understryker föga förvånande att välbefinnandet och viljekraften står och faller med ens juridiska status. Innan de fick uppehållstillstånd befann de sig i ett förlamande tillstånd av ovisshet. Det var först när de hade fått uppehållstillståndet beviljat som de kunde kraftsamla och på allvar börja föreställa sig en framtid i Sverige.

> Absolut, det också. Varför jag ska plugga svenska, kanske jag ska inte stanna där, eller … med uppehållstillstånd man känner mer trygghet.
>
> INTERVJUPERSON 1

Känslan av trygghet och optimism stärks av att få medborgarskap. En intervjuperson berättar att det öppnar upp helt nya möjligheter vad gäller hans framtida möjligheter att utöva kampsport på internationell nivå.

> Jag har alltid längtat efter medborgarskap. Det påverkar mycket sport, [kampsport]. Man kan tävla men man kan inte tävla och representera Sverige i stora tävlingar. […] Och sen även [utbildning], när jag skulle söka, så det är också man måste vara svensk medborgare. Så fort jag fick medborgarskap så sökte jag till [utbildning]. Men ja, man känner att ”nu är jag svensk, nu kan jag åka var jag vill”.
>
> INTERVJUPERSON 6

5.2.8 Identitetens omvandlingar

Tiden i Sverige har på många sätt varit omvälvande för intervjupersonerna. De har i och med långväga rumsliga förflyttningar ställts inför ett nytt samhällssystem, nya sociala miljöer och ett nytt språk. Detta har för de flesta gjort tydliga avtryck på identiteten. En aspekt av detta, vilken handlar om hur känslan av att vara i kontroll över vem man blir i interaktion med omgivningen påverkas av hur pass väl man upplever sig behärska det svenska språket, har redan berörts. En ytterligare aspekt av den inre förändring många har gått igenom har att göra med existensens grundton. Flera intervjupersoner uttrycker exempelvis att de svåra prövningar de har genomlevt har skapat ett större djup i tanken. Deras tidigare så lättsamma och spontana inställning till livet har förbytts i en malande oro kopplad till den nya tillvarons mer komplicerade och stressbetonade karaktär, beskriven tidigare i detta kapitel.

> Innan kriget jag var jätteglad person. Positiv alltid. Jag kanske tänker lite surface. Jag har inte deep tankar, på grund av jag känner livet är bra och lätt alltid. På riktigt jag har inte stora mål, på grund av jag har jobb, jag har man, jag har familjen, jag har bra ekonomi. […] Jag måste tänka mycket här i Sverige, på grund av jag måste bli självständig, jag måste bli bra stöd för min familj, jag måste bli jättebra förebild för mina barn också. Ja absolut, jag måste kämpa mer och mer nu.
>
> INTERVJUPERSON 1

> Kanske, tidigare jag var mer spontan. Jag tar inte livet så allvarligt. Men nu, jag tänker, hela tiden. Hela tiden. Allting mycket allvarligt. Förut när jag går att sova, jag lägger mitt huvud på kudden, och sen, bara sover. Det fanns inte, jag vet inte … jag tar inte saker allvarligt förut.
>
> INTERVJUPERSON 4

Många av intervjupersonerna uttrycker även att deras förhållningssätt gentemot omgivningen har förändrats i och med mötet med det svenska samhället. En har blivit mer kritisk och nyanserad i sina resonemang och sin argumentation. Flera andra berättar att de genom mötet med den sociokulturella mångfald som enligt deras mening präglar Sverige har fått en större acceptans inför olika sätt att vara. Två intervjupersoner beskriver i samband med det att flera av deras värderingar har förändrats i grunden.

Samtidigt som samtliga intervjupersoner på ett eller annat sätt upplever att de har förändrats av migrationsprocessen är det viktigt att lyfta fram att vissa aspekter av identiteten består. Ett exempel på det är de tidigare beskrivna gränsöverskridande resurserna, vilka representerar identitetsmarkörer som förenar livet före flykten med det nuvarande. Just detta, det vill säga vikten av att bejaka det man har med sig utifrån tidigare erfarenheter i ursprungslandet är något flera intervjupersoner återkommer till, om än inte alltid uttryckligen. En intervjuperson, som kom till Sverige i sin ungdom, menar att han inte hade klarat sig lika bra i Sverige utan den goda uppfostran han fick i ursprungslandet. En annan berättar att han tidigare tolkade det som att han behövde göra avkall på allt som hade med ursprungslandet att göra för att kunna bli svensk, men att han med tiden har börjat se ett värde i att förena det gamla med det nya, att det inte längre behöver vara antingen eller.

> Men sen vill jag inte bli som någon annan, jag vill vara som mig själv. Jag vill också att folk accepterar mig och respekterar mig, då blir det samma tillbaka. Förut kände jag att ”jag vill bli svensk” och ”jag vill bli så”, men det är det som är spännande med Sverige att folk från hela världen lever här och lever från massa olika kulturer. […] Jag älskar att bjuda hem vänner. Jag vill göra allt för att de ska känna sig nöjda när de kommit hem till mig. Jag lagar fyra, fem olika maträtter […]. När de äter och tycker det är gott, så njuter jag också. Det är en del av min kultur. Men kanske, ja om mina vänner säger ”jag bjuder på kaffe”, det är också okej. Det är inget fel det heller.
>
> INTERVJUPERSON 3

5.3 Analys: Förhållandet mellan flyktingskap och tillhörighet

Hur kan vi då, utifrån intervjupersonernas beskrivningar, rent analytiskt förstå förhållandet mellan flyktingskap och skapandet av tillhörighet? En första observation är att det rör sig om just ett skapande. Tillhörigheten tycks inte utgöra ett fast och tydligt definierat tillstånd, ett varande, utan betecknar snarare något i ständig tillblivelse, en förändringsprocess som tar sig olika uttryck för olika personer. Denna förändringsprocess ska inte tolkas som ett brott med

det förflutna eller en uppgörelse med tidigare identiteter, utan snarare som en fortgående syntes, en växelverkan mellan det nya och det gamla. Inom ramen för denna process ser vi, i linje med Antonsichs (2010) teoretiska ramverk, hur en spänning uppstår mellan *platstillhörighet* och *tillhörighetens politik*. Platstillhörigheten, vilken omfattar tillhörighetens mer personliga och intima aspekt, tar form i skärningspunkten mellan de självbiografiska, relationella, kulturella, ekonomiska och legala faktorerna. Faktorerna är förvisso betydelsefulla var och en för sig, men de måste även förstås i relation till varandra. Tillhörighetens politik utgör i sin tur den strukturella aspekten som förankrar platstillhörigheten i en geografisk plats, men samtidigt kan begränsa dess utveckling.

Platstillhörighetens kanske mest framträdande faktor är den självbiografiska. Den rymmer tillhörighetens temporala dimension, vilken genomsyrar samtliga berättelser på två olika sätt. Å ena sidan ser vi betydelsen av tidens konkreta gång. Anknytningen till Sverige verkar stärkas med tiden, i takt med att man landar mentalt, tillägnar sig språk och lär sig navigera samhället, träder in i nya sociala sammanhang och etablerar en grundläggande materiell trygghet. Antonsich (2010) framhåller vikten av just denna aspekt av flyktingskapets temporalitet för tillhörighetsskapandet. Å andra sidan ser vi en spänning mellan ett nu och ett då som går bortom Antonsichs konceptualisering. Upplevelsen av och inställningen till den nuvarande tillvaron i Sverige går inte att begripliggöra utan att ta hänsyn till minnen, erfarenheter och relationer i ursprungslandet. Den självbiografiska faktorn belyser på så vis platstillhörigheten som en rörelse som sträcker sig såväl framåt som bakåt i tiden.

Minnet av livet i ursprungslandet är en aspekt av den självbiografiska faktorn som intervjupersonerna aktivt behöver förhålla sig till och som komplicerar möjligheterna till att frammana en känsla av platstillhörighet i Sverige. Det tycks vara lättare att knyta an till Sverige för de som aldrig upplevde sig ha en framtid i ursprungslandet, för vilka tiden före flykten genomgående präglades av otrygghet och en känsla av att inte höra hemma. Mötet med Sverige blir då inte bara ett andrum utan även en efterlängtad nystart. För de som tvärtom inte hade en tanke på att ge sig av förrän kriget var ett faktum, vars hela tillvaro vändes upp och ned över en natt, symboliserar istället ursprungslandet en ofrivillig förlust som ständigt gör sig påmind. Tillvaron före flykten, med dess materiella och känslomässiga välbefinnande, blir ett sorts ideal som man strävar efter att återskapa i Sverige. Oavsett om minnet av tiden före flykten väcker positiva eller negativa känslor förenas dock intervjupersonerna av en beslutsamhet att blicka framåt. Det är för smärtsamt att uppehålla sig alltför mycket vid det man har varit med om, oavsett dess känsloton. Tillhörighetsskapandet gentemot Sverige verkar alltså i någon mån förutsätta ett undertryckande av det förflutna.

Ett annat uttryck för vikten av den självbiografiska faktorn i tillhörighetsskapandet är de erfarenheter intervjupersonerna bär på som de har kunnat omsätta i konkreta resurser, till gagn såväl för sig själva som för andra. Vi ser detta dels i den hos många intervjupersoner framträdande viljan att hjälpa andra, vilken blir ett sätt att kanalisera sina egna många gånger svåra erfarenheter, skapa mening i tillvaron och vara ett stöd för andra människor i utsatta situationer. Detta driv kan i förlängningen kopplas till den ekonomiska faktorn genom att det har lett intervjupersonerna till olika former av människovårdande arbete. Vi ser även att konkreta och sedan länge förankrade identitetsmarkörer, såsom sång, kampsportsutövande och yrkeskompetens, har visat sig vara gränsöverskridande resurser. Dessa skapar inte bara en kontinuitet i självbilden som överbryggar det rumsliga avståndet mellan Sverige och ursprungslandet, utan interagerar även med andra faktorer: Med den ekonomiska faktorn

genom att, liksom drivet att hjälpa andra, underlätta deras etablering på den svenska arbetsmarknaden och med den relationella faktorn genom att introducera dem för nya sociala sammanhang som stärker deras anknytning till Sverige.

Vi ser att den relationella faktorn även på andra sätt samspelar med den självbiografiska faktorn genom att sträcka sig bakåt i tiden och sammanlänka erfarenheter från ursprungslandet med anknytningen till Sverige. Ur intervjupersonernas berättelser kan vi utläsa ett behov av att väl i Sverige upprätthålla eller reproducera de relationella förhållanden som präglade livet innan flykten. Detta behov tycks framför allt kretsa kring familjen, som verkar fungera som ett sorts ankare i tillvaron. Antonsich (2010) menar att betydelsen av en geografisk plats i individens medvetande upprätthålls i den mån det närmaste sociala nätverket återfinns där, något som även återspeglas i vårt material. Där familjen är, där är också intervjupersonerna, oavsett var de befinner sig rent fysiskt. Familjen är en källa till socialt stöd. Den förknippas med en känsla av att vara hemma, av att befinna sig i trygghet, och i dess frånvaro uppstår ett existentiellt tomrum. Det kanske mest träffande exemplet på detta är hur de som kom till Sverige på egen hand beskriver svårigheterna de upplevde under sina första år i landet. Det var först efter att resten av familjen hade anlänt som de helhjärtat kunde fokusera på sin framtid i Sverige. Vi ser således att den geografiska närheten till familjen tycks vara en fundamental förutsättning för att emotionellt kunna knyta an till en plats, det vill säga för att en känsla av platstillhörighet ska kunna utvecklas.

Vikten av den kulturella faktorn för tillhörighetsskapandet kommer, precis som Antonsich (2010) betonar, till uttryck främst genom språket. Vi ser en spänning mellan modersmålet och svenskan som återspeglar än djupare spänningar: Mellan det privata och det offentliga rummet, mellan ens självbild och hur omgivningen tycks uppfatta en, mellan relationerna till ursprungslandet respektive Sverige. Förhållandet till språk belyser hur den kulturella faktorn även den genomsyras av temporalitet och därmed inte går att förstå utan att ställas i relation till den självbiografiska faktorn. Modersmålet, som främst används med familjen i hemmet och förknippas med minnen, erfarenheter och relationer i ursprungslandet, framträder som en integrerad del av självet. Det möjliggör en exakt och obehindrad kommunikation och i förlängningen personlighetens uttryck i dess fulla komplexitet. Modersmålet väcker en hemmakänsla. Det griper rent emotionellt in i det förflutna genom att framkalla känslor associerade med tiden före flykten och håller därigenom den geografiska platsen man har lämnat bakom sig vid liv. Med det svenska språket blir kontrasten mellan då och nu nästan övertydlig. Svenskan förblir länge något externt och främmande. Det är, för att tala med Antonsich (2010), ett semiotiskt universum till vilket man saknar tillgång. Som kommunikationsinstrument är det trubbigt och oprecist, något som begränsar och förvränger ens självuttryck och ger upphov till ett bristande självförtroende. Därtill förknippas det med det offentliga, det formella och opersonliga, det som ligger utanför hemmet och den privata sfären. Lika mycket som modersmålet medför en känsla av tillhörighet till ursprungslandet blir svenskan en högst påtaglig barriär för tillhörighetsskapandet gentemot Sverige. Samtidigt är det en viktig, om än något självklar, observation att denna dissonans mellan svenskan och känslan av platstillhörighet avtar med tiden, i takt med att språket behärskas.

Ett återkommande tema är som vi har sett betoningen av de många möjligheter som finns i Sverige. Samtliga intervjupersoner har lyckats etablera sig på den svenska arbetsmarknaden, eller är på god väg att göra det, och ser på framtiden med tillförsikt. Liksom Antonsich (2010) ser vi alltså hur den ekonomiska faktorn, i den mån den bidrar till en materiell trygghet och i

förlängningen en framtidsoptimism, kan stärka banden till Sverige och därigenom underlätta tillhörighetsskapandet.

Den legala faktorn kan betraktas som platstillhörighetens yttersta förutsättning. Det är en i grunden strukturell faktor som bland annat rymmer individens juridiska status. Uppehållstillstånd visar sig föga förvånande vara av fundamental betydelse för den emotionella anknytningen till Sverige. Tiden innan det beviljas tycks upplevas som ett sorts limbo, präglat av ovisshet och bristande motivation. Varför tillägna sig språket och lära sig hur samhället fungerar om man inte med säkerhet vet att man kommer att få stanna? Med uppehållstillståndet kommer vissheten om att det finns en framtid i landet. Det ger, precis som Antonsich (2010) noterar, en känsla av inkludering och blir startskottet för byggandet av ett nytt liv. Denna känsla stärks sedan av ett eventuellt medborgarskap. Den legala faktorn interagerar därutöver med den relationella faktorn genom att den, för de som kommer till Sverige på egen hand, påverkas av det regelsystem som möjliggör alternativt förhindrar en återförening med familjen, vilket som vi har sett i sin tur utgör en central förutsättning för känslan av platstillhörighet.

Platstillhörigheten kan alltså sägas uppstå genom det dynamiska samspelet mellan dessa olika faktorer. Samtidigt får vi inte stirra oss blinda på denna mer individuella dimension av tillhörigheten. Berättelserna vi har tagit del av blottlägger nämligen ett genomgående spänningsförhållande mellan platstillhörigheten och dess strukturella motpart, tillhörighetens politik. Denna sistnämnda dimension går utöver den enskilda individens kontroll och kan sägas rama in hela tillvaron i Sverige. Dess mest konkreta uttryck består i att den betingar platstillhörighetens legala faktor. Den enskildes juridiska status, liksom möjligheterna att återförenas med familjen, är avhängig den svenska migrationslagstiftningen, vilken formaliserar majoritetssamhällets uppfattningar kopplade till flyktingskap. Tillhörighetens politik i förhållande till flyktingar handlar därmed i mångt och mycket om vem som anses ha rätt till asyl och på vilka grunder. Men den rymmer även mer svårfångade aspekter som inte omfattas av några rättsregler utan snarare återspeglas på ett interaktionellt plan. Som vi har sett är en bärande tanke i mycket identitetsforskning att identiteten blir till i samspel med den sociala omgivningen (Jenkins, 2014). Detsamma kan sägas om tillhörigheten. Ett exempel på hur detta kommer till uttryck är språkets karaktär av samhällelig grindvakt, något som Antonsich (2010) ringar in med sin beskrivning av språket som skiljelinje mellan ett “vi” och ett “dem”. Svenskan utgör, som en intervjuperson så träffande konstaterar, lika mycket en nyckel till som ett hinder för inkludering. Den är en förutsättning för att kunna smälta in i omgivningen, för att förstå och bli förstådd av majoritetssamhället. Tillhörigheten verkar, precis som Antonsich (ibid.) slår fast, stå och falla med behärskandet av det svenska språket. Ett annat exempel är de fördomar som flera intervjupersoner har stött på och genom vilka de, på grund av sitt ursprung eller utseende, reduceras till något avvikande som de själva inte kan identifiera sig med, såsom outbildad, inkompetent eller kriminell. Att inkluderas i och känna tillhörighet till den svenska samhällsgemenskapen står med andra ord ytterst utanför den enskildes makt. Det villkoras av det i samhället rådande sociopolitiska klimatet (ibid.).

6. Slutdiskussion

Med denna studie har ambitionen varit att beskriva och analysera upplevelsen av att komma till Sverige som flykting, med ett särskilt fokus på hur en känsla av tillhörighet kan uppstå.

Resultaten bekräftar i flera avseenden den tidigare forskningen om flyktingskap och belyser att tillhörighetsskapandet, liksom identitetens tillblivelse, är en process som sker i samspel med den sociala omgivningen, kan ta sig många olika uttryck och skiljer sig åt från person till person (Jenkins, 2014). Den personliga och intima känslan av platstillhörighet (Antonsich, 2010) har visat sig kunna genereras, eller i vissa fall hållas tillbaka, av en uppsättning faktorer: Självbiografiska (t.ex. gränsöverskridande resurser), relationella (t.ex. närhet till familjen), ekonomiska (t.ex. skapandet av materiell trygghet genom förankring på arbetsmarknaden) och legala (t.ex. uppehållstillstånd och möjligheter till familjeåterförening). Den mest framträdande kulturella faktorn är språket, vilken kan möjliggöra såväl som begränsa tillhörighetsskapandet, något som sedan tidigare är uppmärksammat (Boese & Phillips, 2017). Resultaten illustrerar även, liksom flera tidigare studier (se bl.a. Andreasson, 2016; Dandy & Pe-Pua, 2015; Wernesjö, 2015), att platstillhörigheten ytterst villkoras av aspekter av tillvaron som kan hänföras till tillhörighetens politik (Antonsich, 2010), såsom majoritetsbefolkningens attityder gentemot människor med utländsk bakgrund och den svenska migrationspolitikens inverkan på den legala faktorn.

Resultaten synliggör därtill, i likhet med studien av Miller et al. (2002), att tillvaron för människor med erfarenhet av flykt genomsyras av en temporal dimension. Situationen i mottagarlandet definieras genomgående i förhållande till tidigare erfarenheter från ursprungslandet. Tiden före flykten gör sig ständigt påmind, och tillhörighetsskapandet är lika mycket en bakåtrörelse som det är en framåtrörelse.

Liksom tidigare studier om resiliens bland människor med erfarenhet av flykt (se bl.a. Hutchinson & Dorsett, 2012; Lavie-Ajayi & Slonim-Nevo, 2017; Schweitzer et al., 2007) ser vi dessutom att många av de svårigheter och utmaningar som uppstår i och med uppbrottet från ursprungslandet och mötet med ett helt nytt samhällssystem hanteras genom olika mer eller mindre uttalade kognitiva, sociala och kulturella strategier. Beslutsamheten att blicka framåt och inte dröja sig kvar vid det förflutna kan tolkas som en sådan. Tillgången till socialt stöd likaså, kanske framför allt genom upprätthållandet av en geografisk närhet till familjen. Drivet att hjälpa andra har beröringspunkter med den sociala och politiska aktivismen som tidigare har uppmärksammats inom resiliensforskningen (Bray, 2013; Lavie-Ajayi & Slonim-Nevo, 2017), i att det omvandlar svåra erfarenheter till ett aktivt handlande som ger mening åt tillvaron. Det som föreliggande studie kan tänkas tillföra kunskapsläget är en insikt i att dessa olika handlingsmönster inte bara fungerar som strategier i att hantera en besvärlig situation, utan dessutom kan bidra till att stärka banden till mottagarlandet och därigenom generera en känsla av tillhörighet.

Samtidigt kan det noteras att mycket av den existerande forskningen om den tillvaro som flyktingar möter i mottagarlandet rör sig på en individnivå och fokuserar på deras psykiska mående samt individspecifika strategier för att hantera den nya tillvaron (se forskningsöversikt tema 1-3). Vi kan utifrån våra resultat konstatera att dessa individuella förhållanden inte existerar i ett socialt vakuum, och att en förståelse av flyktingskapets fulla

komplexitet förutsätter en analys av hur de förhåller sig till det omgivande samhällets sociala och migrationspolitiska villkor. Styrkan i tillhörighetsbegreppet i Antonsichs (2010) tappning, med de två dimensionerna platstillhörighet och tillhörighetens politik som analytiska verktyg, består i att det belyser spänningsförhållandet mellan individ och struktur och därigenom möjliggör just en sådan analys.

Avslutningsvis kan vi dra några tentativa slutsatser. Först och främst tycks komplexiteten och heterogeniteten i de livshistorier vi har tagit del av kullkasta alla försök att reducera personer med flyktingbakgrund till en enhetlig och stereotypiserad kategori (Eliassi, 2015; Khayati, 2017; Montesino & Righard, 2015; Schierup & Ålund, 2011). De förenas visserligen av sitt flyktingskap, men bär samtidigt på vitt skilda bakgrunder, drömmar och ambitioner, precis som människor i övrigt**.** Föreställningen om flyktingar som ett "dem", som något avvikande och väsensskilt från majoritetssamhället, framstår därmed i ljuset av studiens resultat som ogrundad.

Dessutom kan de gränsöverskridande resurserna och drivet att hjälpa andra tänkas belysa några viktiga insikter. De gränsöverskridande resurserna visar på att tillhörighetsskapandet gentemot mottagarlandet, i det här fallet Sverige, inte förutsätter ett avståndstagande från allt det som binder en vid den plats man har lämnat bakom sig, utan tvärtom kan stärkas av det man bär med sig. Drivet att hjälpa andra är i sin tur ett exempel på de resurser som kan sägas uppstå i samband med flykten och de svåra situationer som genomlevs. I kontrast till de i det offentliga samtalet återkommande diskurser som tenderar att stämpla personer med erfarenhet av flykt som en samhällsbörda, genom att antingen betona deras utsatthet och stödbehov eller utmåla dem som ett säkerhetshot (Khayati, 2017), visar dessa två förhållanden sammantaget på att det är en i flera avseenden resursrik grupp med en förmåga att skapa en ljusare tillvaro inte bara för sig själva, utan även för andra.

Här framträder således viktiga lärdomar för det sociala arbetet, i egenskap av såväl teoretiskt kunskapsfält som praktiskt verksamhetsområde. Genom att ta fasta på dessa ovan nämnda mer konstruktiva aspekter av flyktingskapet möjliggörs ett förhållningssätt som, istället för att fokusera på de problem som personer med erfarenhet av flykt antas föra med sig, kan fånga upp deras potential (Montesino & Righard, 2015).

6.1 Metodreflektion

Vi har använt oss av en kvalitativ metod och samlat in studiens empiriska material med hjälp av semistrukturerade livsvärldsintervjuer. Som tidigare nämnts i metodkapitlet framstod det tidigt som det rimligaste metodvalet i förhållande till studiens utgångspunkter. Vi kan också i efterhand se att det har möjliggjort för oss att uppfylla studiens syfte och besvara dess frågeställningar. Genom att ställa intervjupersonernas egna beskrivningar av sin tillvaro i Sverige i kontrast mot den i ursprungslandet har vi fått en fördjupad förståelse för upplevelsen av att komma till Sverige som flykting och kunnat belysa hur denna upplevelse interagerar med tillhörighetsskapande faktorer. Vi kan överlag se att studiens metodologiska och teoretiska vägval binds samman av en röd tråd. Intervjuguiden, det teoretiska instrumentet, resultaten och teoretiseringen är alla tydligt förankrade i studiens syfte och frågeställningar. Allt detta stärker sammantaget studiens validitet. Med det sagt vill vi här lyfta två förhållanden som kan tänkas försvaga validiteten.

För det första kan vi konstatera att livsvärldsintervjun framför allt gav oss goda förutsättningar att synliggöra den mer subjektiva och personliga dimensionen av tillhörigheten, den som i Antonsichs (2010) begreppsapparat går under namnet platstillhörighet. Vi kunde i intervjuerna utforska känslor, minnen och upplevelser kopplade till tiden såväl före som efter flykten, och därmed komma nära inpå intervjupersonernas levda erfarenheter. Vår empiri tillåter oss emellertid inte att i samma utsträckning ringa in tillvarons strukturella betingelser. Dessa har snarare framgått indirekt, genom en latent läsning av materialet, det vill säga genom att vi har läst mellan raderna i intervjupersonernas utsagor (Braun & Clarke, 2014). Eventuellt hade den mer strukturella dimensionen, tillhörighetens politik, fått en tydligare empirisk förankring om vi hade valt ett annat teoretiskt instrument, alternativt utformat intervjuguiden i en mer strukturell riktning. Samtidigt vill vi poängtera att vårt primära syfte med studien har varit att belysa den subjektiva upplevelsen av flyktingskapet och mötet med Sverige, och att ett större fokus på den strukturella dimensionen hade riskerat att ske på bekostnad av just detta.

För det andra kan det empiriska materialets omfång problematiseras. Vi har som sagt med stöd i empirin kunnat besvara studiens frågeställningar och underbygga våra slutsatser. Samtidigt var vissa intervjuer mindre fylliga än andra, och det är möjligt att vi inte lyckades fånga in vissa aspekter av intervjupersonernas upplevelser, att vi bara har skrapat på ytan. Detta framför allt med tanke på det valda ämnets komplexa och i flera avseenden svårfångade karaktär. Det är ingen lätt uppgift att beskriva hur ens egen identitet eller självbild har förändrats över tid, eller sätta ord på hur ens tillhörighetsskapande har tagit sig uttryck. Särskilt inte utan att ha fått möjligheten att reflektera över dessa frågor på förhand, och än mindre i samtal med en främmande person som man träffar för första gången. Detta hade eventuellt kunnat hanteras genom att skicka ut en uppsättning skriftliga frågor till intervjupersonerna på förhand, för att ge dem möjlighet att samla sina tankar inför intervjutillfället, eller genom att fördjupa vissa teman med uppföljande intervjuer. En annan aspekt av svårigheterna i att erhålla fylliga beskrivningar som vi förmodligen inte hade kunnat hantera på något enkelt sätt är betydelsen av det lingvistiska kapitalet, beskrivet i metodkapitlet (Bourdieu, 1999). Som framgår av våra resultat är ett återkommande tema i intervjupersonernas upplevelser av tillvaron i Sverige den språkliga barriär som många gånger förhindrar dem från att kunna uttrycka sig exakt på svenska. Detta präglade även våra intervjuer, om än i varierande utsträckning. En intervjuperson betonade själv detta på följande sätt:

> Men jag tänker att alltid språket som begränsar människor att utveckla vad tänker de. Alltid. Och också nu, i den här intervju. Jag känner att det finns massor av saker jag måste förklara bättre, men språket som begränsar mig.
>
> INTERVJUPERSON 1

Vi kan alltså, trots våra försök att under intervjun stämma av med intervjupersonerna att vi gjorde korrekta tolkningar, anta att vissa nyanser av deras upplevelser förblev oåtkomliga för oss. Samtidigt kan det understrykas att vi onekligen har kommit åt tillräckligt fylliga beskrivningar för att kunna besvara studiens frågeställningar.

Därutöver går det att problematisera urvalets eventuella påverkan på studiens resultat. Intervjupersonerna tycks, med några smärre förbehåll, ha en positiv bild av Sverige. Vissa svårigheter i tillvaron lyfts förvisso fram, såsom den stressfyllda vardagen och upplevelsen av att i vissa sammanhang bli betraktad och bemött på ett nedvärderande sätt, men det övervägande intrycket är att intervjupersonerna förenas av en tacksamhet gentemot Sverige och en känsla av att ha en trygg framtid i landet. Det kan i sammanhanget noteras att samtliga intervjupersoner har uppehållstillstånd, vissa även medborgarskap, och att alla förutom en har familjen vid sin sida. Dessutom är alla i arbete eller i slutskedet av en utbildning med goda framtidsutsikter. Dessa förhållanden kan tänkas ha färgat av sig på inställningen till Sverige. Det är därmed rimligt att anta att studiens utfall i någon utsträckning skulle ha blivit ett annat, och eventuellt rymt en mer uttalad kritik mot det svenska systemet, om urvalet istället hade bestått av personer som hade fått sina ansökningar om asyl eller familjeåterförening avslagna, eller som inte ännu hade fått ett fotfäste på den svenska arbetsmarknaden.

Avslutningsvis vill vi säga några ord om studiens generaliserbarhet. Som tidigare nämnt i metodkapitlet är generaliseringsmöjligheterna behäftade med vissa begränsningar vid kvalitativa studier. Det huvudsakliga syftet med studien har inte heller varit att producera någon statistiskt representativ kunskap. Samtidigt finns det vissa möjligheter att peka ut generella aspekter av studiens resultat som kan tänkas vara av intresse även i andra sammanhang. En betydande del av intervjupersonernas utsagor bekräftar som sagt tidigare forskning. Teoretiseringen lösgör därtill i någon mån resultaten från det konkreta, empiriska materialet, och kan därmed sägas synliggöra något allmängiltigt. Detta tycks sammantaget tyda på att studien har en viss grad av analytisk generaliserbarhet (Kvale & Brinkmann, 2014).

6.2 Förslag på framtida forskning

Vår övergripande ambition med studien har, som nämns inledningsvis, varit att utforska mötet mellan de individuella och strukturella aspekterna av flyktingskapet. Samtidigt har den huvudsakliga tonvikten genomgående legat på de individuella upplevelserna och erfarenheterna av detta tillstånd, och hur dessa relaterar till känslan av tillhörighet i Sverige. Vi ser utifrån det ett behov av att i framtida forskning närmare undersöka de mer strukturella aspekter av tillvaron som villkorar dessa upplevelser. En möjlighet skulle kunna vara att ställa det som föreliggande studie har kommit fram till i relation till de strukturella förutsättningar som kan tänkas rama in känslan av tillhörighet, och därigenom öppna upp för en fördjupad förståelse av vad det innebär att komma till ett nytt land som flykting.

7. Referenser

Allwood, C.M. & Franzén, E.C. (red.) (2000). *Tvärkulturella möten: grundbok för psykologer och socialarbetare*. Stockholm: Natur och kultur.

Andreasson, T.M. (2016) *Belonging in a contested national space: Men from refugee backgrounds and their experiences in Australia* (Doctor of Philosophy) Sydney: Western Sydney university.

Antonsich, M. (2010). Searching for Belonging – An Analytical Framework. Geography Compass, 4: 644-659. doi:10.1111/j.1749-8198.2009.00317.x

Arenliu, A., Bertelsen, N., Saad, R., Abdulaziz, H., & Weine, S. M. (2020). War and displacement stressors and coping mechanisms of Syrian urban refugee families living in Istanbul. *Journal of Family Psychology, 34*(4), 392–401. https://doi.org/10.1037/fam0000603

Arsenijević, J., Schillberg, E., Ponthieu, A., Malvisi, L., Elrahman Ahmed, W-A., Argenziano, S., Zamatto, F., Burroughs, S., Severy, N., Hebting, C., Vingne, B., Harries, A-D. & Zachariah, R. (2017). A crisis of protection and safe passage: Violence experienced by migrants/refugees travelling along the Western Balkan corridor to Northern Europe. *Conflict and Health, 11(*6).

Bernardes, D., Wright, J., Edwards, C., Tomkins, H., Dlfoz, D. & Livingstone, A. (2010). Asylum Seekers' Perspectives on their Mental Health and Views on Health and Social Services: Contributions for Service Provision Using a Mixed-Methods Approach. *International Journal of Migration, Health and Social Care, 6*(4), 3-19. https://doi.org/10.5042/ijmhsc.2011.0150.

Boese, M. & Phillips, M. (2017) "'Half of myself belongs to this town': Conditional Belongings of Temporary Migrants in Reginal Australia." Migration, Mobility, & Displacement 3 (1): 51-69. doi: 10.18357/mmd31201717073

Bourdieu, P. (red.) (1999). *The weight of the world: social suffering in contemporary society*. Oxford: Polity.

Braun, V. & Clarke, V (2006). *Using thematic analysis in psychology.* Qualitative Research in Psychology. 3 (2), pp. 77-101.

Bray, E-M. (2013). *Activism among survivors of torture*. PhD Thesis, University of Illinois at Chicago, USA.

Bryman, A. (2011). *Samhällsvetenskapliga metoder*. (2., [rev.] uppl.) Malmö: Liber.

Bunar, N. & Valenta, M. (2010). State assisted integration: Refugee integration policies in Scandinavian welfare states: The Swedish and Norweigian experience. Journal of Refugee Studies, 22(4), 464-483.

Dahlstedt, M., Fejes, A., Olson, M., Rahlm, L. & Sandberg, F. (2017). Medborgarskapandets paradoxer: Medborgarskapspositioneringar i berättelser om tillhörighet i migrationens tid. *Sociologisk Forskning, 54*(1/2), 31-50.

Dahlstedt, M. & A. Neergaard, A. (red.). (2015). *International migration and ethnic relations*. London: Routledge.

Dandy, J. & Pe-Pua, R. (2015). The Refugee Experience of Social Cohesion in Australia: Exploring the Roles of Racism, Intercultural Contact, and the Media, *Journal of Immigrant & Refugee Studies, 13*(4), 339-357. doi: 10.1080/15562948.2014.974794

Eastmond, M. (2004). Den traumatiserade flyktingen: Medikalisering av flyktingskap som ordningsregim. *Socialmedicinsk tidskrift, 6*, 546-557.

Eid, I. & Diah, N.B.M. (2019). Coping mechanisms among Palestinian refugee families in Malaysia during the transition period. *International Journal of Migration, Health and Social Care, 15*(3), 191-200.

Eliassi, B. (2013) *Contesting Kurdish identities in Sweden*. New York: Palgrave Macmillan.

Eliassi, B. (2015), Constructing cultural Otherness within the Swedish welfare state: The cases of social workers in Sweden. *Qualitative Social Work, 14*(4), 554-571.

Eltokhy, S. (2020). Towards Belonging: Stability and Home for Syrian Refugee Women in Milan. Journal of Identity & Migration Studies . 14:1, 134-149.

Eriksson-Sjöö, T., Cederberg, M., Östman, M. & Ekblad, S. (2012). Quality of life and health promotion intervention: Afollow up study among newly-arrived Arabic-speaking refugees in Malmö, Sweden. *International Journal of Migration, Health and Social Care, 8*(3), 112-126.

Franzén, E.C. (2001). Att bryta upp och byta land. Stockholm: Natur och kultur.

Gilliver, S-C., Sundquist, J., Li, X. & Sundquist, K. (2014). Recent research on the mental health of immigrants to Sweden: a literature review. *European Journal of Public Health, 24*(1):72-79. doi: 10.1093/eurpub/cku101.

Gilmartin, M. (2008), Migration, Identity and Belonging. Geography Compass, 2: 1837-1852. doi:10.1111/j.1749-8198.2008.00162.x

Gustafsson, K. & Johansson, J. (2018). A worthy reception? Ambivalences in Social Work with Refugees and Migrants in Sweden. *Advances in social work, 18*(3), 983-1004.

Hagelund, A. (2020). After the refugee crisis: Public discourse and policy change in Denmark, Norway and Sweden. *Comparative Migration Studies*, 8(3).

Hammarén, N. & Johansson, T. (2009). Identitet. (1. uppl.) Stockholm: Liber.

Hjerm, M., Lindgren, S. & Nilsson, M. (2014). *Introduktion till samhällsvetenskaplig analys*. (2., uppl.) Malmö: Gleerup.

Hu, B. (2018). The Weight of Categories: Geographically Inscribed Otherness in Botkyrka Municipality, Sweden. *Soc. Sci., 7*(43), 1-23.

Hutchinson, M. & Dorsett, P. (2012) What does the literature say about resilience in refugee people? Implications for practice. *Journal of Social Inclusion, 3*(2), 55–78.

Jenkins, R. (2014). Social identity. (4. edition). New York: Routledge.

Khayati, K. (2017). Stigmatisering och rasism i det svenska migrationssamtalet och det diasporiska motståndet. *Sociologisk Forskning*, *54*(1), 11–30.

Kvale, S. & Brinkmann, S. (2014). *Den kvalitativa forskningsintervjun*. (3. [rev.] uppl.) Lund: Studentlitteratur.

Lavie-Ajayi, M. & Slonim-Nevo, V. (2017). A qualitative study of resilience among asylum seekers from Darfur in Israel. *Qualitative Social Work, 16*(6), 825-841. doi:10.1177/1473325016649256.

Li, S.S.Y., Liddell, B.J. & Nickerson, A. (2016). The Relationship Between Post-Migration Stress and Psychological Disorders in Refugees and Asylum Seekers. *Current Psychiatry Reports 18(*82), 1-9.

Manhica, H., Berg, L., Almquist, Y.B., Rostila, M. & Hjern, A. (2019). Labour market participation among young refugees in Sweden and the potential of education: A national cohort study. *Journal of Youth Studies, 22*(4), 533-550, DOI:10.1080/13676261.2018.1521952

Mangrio, E., Zdravkovic, S. & Sjögren Forss, K. (2020). The Association Between Self-perceived Health and Sleep-Quality and Anxiety Among Newly Arrived Refugees in Sweden: A Quantitative Study. *Journal of Immigrant and Minority Health, 22,* 82-86.

Marlow, C. (2005). *Research methods for generalist social work.* Belmont: Wadsworth/Thomson learning.

Martin, B. (2017). Experiences of Family Separation for Adults Who Immigrate Alone: Lessons for Social Work Practice and Research. *Canadian Social Work Review / Revue canadienne de service social, 34*(2), 253–273. https://doi: 10.7202/1042891ar

Migrationsverket. (2019). *Asylsökande till Sverige under 2000-2019*. Hämtad från Migrationsverket: https://www.migrationsverket.se/Om-Migrationsverket/Statistik/Asyl.html

Miller, K.E., Worthington, G.J., Muzurovic, J., Tipping, S. & Goldman, A. (2002). Bosnian refugees and the stressors of exile: a narrative study. *American Journal of Orthopsychiatry; 72*(3), 341-54. doi: 10.1037/0002-9432.72.3.341.

Montesino, N., & Righard, E. (Red.). (2015). *Socialt arbete och migration* [*Social work and migration*]. Malmö: Gleerups.

Morgan, J. (2020) Finding Belonging, Finding Agency: Unaccompanied Refugee Minors Converting to Christianity in the Church of Sweden. *The Review of Faith & International Affairs, 18*(3), 40-52. doi: 10.1080/15570274.2020.1795410

Muruthi, B.A., Young, S.S., Chou, J., Janes, E. & Ibrahim, M. (2020). ”We Pray as a Family”: The Role of Religion for Resettled Karen Refugees. *Journal of Family Issues, 41*(10), 1723-1741.

Pringle, K. (2010) Swedish welfare responses to ethnicity: The case of children and their families. *European Journal of Social Work 13*(1): 19–34.

Raghallaigh, M-N. (2011). Religion in the Lives of Unaccompanied Minors: An Available and Compelling Coping Resource, *The British Journal of Social Work, 41(*3), 539–556.

Ruist, J. (2019) *Global migration: orsaker och konsekvenser*. Stockholm: SNS Förlag.

Sainsbury, D. (2012). *Welfare states and immigrant rights: The politics of inclusion and exclusion.* Oxford: Oxford University Press.

Schierenbeck, I. (2003). *Bakom välfärdsstatens dörrar*. Umeå: Boréa Bokförlag.

Schierup, C-U., P. Hansen & S. Castles (2006) *Migration, citizenship and the European welfare state*. Oxford: Oxford University Press.

Schierup, C-U., Krifors, K. & Slavnic, Z. (2013). Social exkludering – migration och social utsatthet. I Dahlstedt, M. & Neergaard, A. (Red.), *Migrationens och etnicitetens epok: Kritiska perspektiv i etnicitets- och migrationsstudier* (s. 230-260). Stockholm: Liber.

Schierup, C-U. and Ålund A (2011) The end of Swedish exceptionalism? Citizenship, neoliberalism and politics of exclusion. *Race & Class 53*(1): 45–64.

Schweitzer, R., Greenslade, J. & Kagee, A. (2007). Coping and resilience in refugees from Sudan: A narrative account. *Australian and New Zealand Journal of Psychiatry, 41*, 282–288.

Sengoelge, M., Johnson-Singh, C.M., Mittendorfer-Rutz, E., Vaez, M. & Saboonchi, F. (2019). Identifying sub-groups of refugees from Syria resettled in Sweden based on multiple trauma ex-posures: a latent class analysis of trauma history and mental health outcomes, *Journal of Psychosomatic Research, 125*, 1-7.

Shaw, S.A., Peacock, L., Ali L.M., Pillai, V. & Husain, A. (2019). Religious Coping and Challenges Among Displaced Muslim Female Refugees. *Affilia, 34*(4), 518-534.

Soydan, H. (1995). *Försäkringskassan och invandrarna*. Ystad: Hansson & Kotte.

Standing, G. (2011). *The precariat: The new dangerous class*. London: Bloomsbury Publishing.

Steel, J-L., Dunlavy, A-C., Harding, C-E. & Theorell, T. (2017). The Psychological Consequences of Pre-Emigration Trauma and Post-Migration Stress in Refugees and Immigrants from Africa. *Journal of Immigrant Minority Health, 19*(3), 523-532. doi: 10.1007/s10903-016-0478-z.

Tinghög, P., Malm, A., Arwidson, C., Sigvardsdotter, E., Lundin, A. & Saboonchi, F. (2017). Prevalence of mental ill health, traumas and postmigration stress among refugees from Syria resettled in Sweden after 2011: a population-based survey. *BMJ Open* 2017;7:e018899. doi:10.1136/bmjopen-2017-018899.

Udwan, G., Leurs, K. & Alencar, A. (2020). Digital Resilience Tactics of Syrian Refugees in the Netherlands: Social Media for Social Support, Health, and Identity. *Social Media + Society, April 2020*. doi:10.1177/2056305120915587

Ungar, M. (2011). The social ecology of resilience: Addressing contextual and cultural ambiguity of a nascent construct. *American Journal of Orthopsychiatry, 81*(1), 1–17.

UNHCR. (2009). *Convention and Protocal relating to the Status of Refugees.* Hämtad från UNHCR: https://www.unhcr.org/3b66c2aa10.html/

UNHCR. (2019). *Global trends: Forced displacement in 2019*. Hämtad från UNHCR: https://www.unhcr.org/globaltrends2019/

Vesterberg, V. (2015) ”Learning to be Swedish”, *Studies in Continuing Education* 37 (3):302–316.

Walther, L., Fuchs, L.M., Schupp, J. & Scheve, C. (2020). Living Conditions and the Mental Health and Well-being of Refugees: Evidence from a Large-Scale German Survey. *Journal of Immigrant Minority Health, 22***,** 903–913.

Wernesjö, U. (2015) Landing in a rural village: home and belonging from the perspectives of unaccompanied young refugees. *Identities, 22*(4), 451-467. doi: 10.1080/1070289X.2014.962028

Wikström, E. & Ahnlund, P. (2018). Making Refugees Work? Individualized Work Strategies in the Swedish Refugee Settlement Program. Nordic Journal of working life studies, 8(S4).

Yuval-Davis, N. (2011). *The politics of belonging: Intersectional contestations* London: SAGE Publications Ltd doi: 10.4135/9781446251041

Bilaga: Intervjuguide

1. **Bakgrundsfrågor**
    - Ålder?
    - Var bodde du innan du kom till Sverige?
    - Kom du till Sverige själv eller med familj/vänner?
    - Hur länge har du varit i Sverige nu?
    - Varför blev det just Sverige?
    - Juridisk status? (Uppehållstillstånd/medborgarskap?)

2. **Tema 1: Tiden innan flykten**
    - Tankar/känslor/associationer kopplade till (land/stad)?
    - Hur såg tillvaron ut?
        - ❖ Boende och grannskap?
        - ❖ Socialt nätverk?
        - ❖ Yrkesliv / studier?
        - ❖ Fritid?
    - Hur skulle du beskriva den du var innan du lämnade (land/stad/region)?
        - ❖ Personlighet / identitet / självbild?
        - ❖ Vad var viktigt/värdefullt för dig då?
    - Vad saknar du mest från den tiden?

3. **Tema 2: Tillvaron i Sverige**
    - Hur ser din tillvaro ut idag?

- Sysselsättning/arbete/utbildning?
- Fritid?
- Boendesituation?
- Syn på grannskapet?

- Socialt nätverk
  - I Sverige?
  - Kontakt med familj/vänner utanför Sverige?

4. Tema 3: Mötet med Sverige

- Hur skulle du beskriva Sverige? / Vad är Sverige för dig?
- Vad är de största likheterna/skillnaderna mellan (land) och Sverige?
- Skulle du säga att du trivs i Sverige?
- Vilka föreställningar/förväntningar hade du om/på Sverige innan du kom hit?
- Hur upplever du mottagandet du har fått i Sverige?
- Specificera eventuellt utifrån aspekter av tillvaron intervjupersonen har tagit upp
- Hur upplever du att andra ser på dig här i Sverige?
- Känner du att det finns förväntningar/fördomar om vem du är eller borde vara?
- Språk
  - I vilka sammanhang talar du svenska till vardags?
    - Vad känner du när du talar svenska? Vem blir du?
    - Är svenskan viktig för dig?
  - Känner du någon skillnad när du talar svenska jämfört med när du talar (modersmål)?
  - I vilka sammanhang talar du (modersmål)?
    - Är (modersmål) viktigt för dig?
    - Vad känner du är du talar (modersmål)? Vem blir du?

- Har din syn på Sverige förändrats under de år du har varit här? Hur då?
- Hur ser du på dig själv idag?
    - Identitet / självbild / personlighet
- Vad är viktigt för dig idag? (ställ i relation till det som var viktigt innan flykt)
- När du tänker tillbaka på vem du var innan du kom till Sverige, upplever du att du har förändrats på något sätt?
- Har du (din personlighet/identitet) påverkats något av att komma till Sverige?

5. Identitetens utveckling över tid (ifall dessa aspekter inte redan har fångats in under föregående teman)

- Hur skulle du beskriva den du var innan du lämnade (land/stad/region)?
    - Vad var viktigt/värdefullt för dig då?
- Hur ser du på dig själv idag?
- När du tänker tillbaka på vem du var innan du kom till Sverige, upplever du att du har förändrats på något sätt?

6. Tema 4: Framtiden

- Hur ser du på / föreställer du dig din framtid?
- Vill du vara kvar i Sverige på sikt?

7. Avslutning

- Stäm av kring hur intervjun har upplevts och hur det förhåller sig till intervjupersonens förväntningar
    - Har vi missat något som du själv upplever är viktigt att ta upp?
    - Frågor/funderingar?

Stockholms universitet/Stockholm University
SE-106 91 Stockholm
Telefon/Phone: 08 – 16 20 00
www.su.se

Stockholms universitet